

Bâbürlü İmparatoru Ekber Şâh'ın Şahsî Silahları

Personal Weapons of Baburid (Mughal) Emperor Akber Shah

Umut KANSOY*

Öz

Ekber Şâh'ın (1556-1605) şahsî silahlarını derlemek, tanıtmak ve yorumlamak, bu çalışmanın temel amacıdır. Daha önce Ekber Şâh'ın şahsî silahlarını bir araya getiren herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Bu sebeple Hindistan ve dünya müzeleri ile önemli müzayede evleri dikkatli bir şekilde tarandı. Böylece Ekber Şâh'ın yelek *zırhı*, *tulgası* ve iki *kolçağı* tespit edildi. Üç *kılıcı*, bir *yeşim kabızalı hançeri* ve iki *yeşim zihgiri* bulundu. Hemen hemen hepsinde Ekber Şâh'a ait olduğunu gösteren yazıtlar bulunmaktadır. Bazılarında ayetler, dualar ve beyitler de yer almaktadır. Silahlardaki yazı ve süslemeler altınla oluşturulmuştur. Süslemelerde daha çok bitkisel motifler kullanılmıştır. Ayrıca geometrik motifler ile hayvan (hayvan üslubu) ve insan çizimlerinden de istifade edilmiştir.

Ekber Şâh'ın silahları üzerindeki yazıtların orijinal metinleri aktararak Türkçe çevirileri sunuldu. Silahların nitelikleri ve sanatsal özellikleri üzerinde duruldu. Yapım teknikleri açıklandı. Bu açıklamalar sırasında metalürji ve kuyumculuğa dair terimler yeri geldikçe izah edildi. Silahların imalatında kullanılan değerli taşların özellikleri ve bu taşlara yüklenen anlamlar incelendi. Silahlara nakşedilen şekil ve sembollerin anlamları üzerinde duruldu. Mesela Ekber Şâh'ın kalkanı üzerindeki sembollerle kendisini Avatar ve Mehdî olarak göstermeye çalışmış olabileceği üzerinde duruldu. Söz konusu açıklamalar, devrin tarihi ve dini gelişmeleri ile pekiştirilerek daha anlaşılır bir hale getirildi. Silahlar üzerindeki unvanların tarihsel bağlamları ve anlamları incelendi.

* Dr., İstanbul Fuat Sezgin Bilim ve Sanat Merkezi. E-posta: umut.kansoy[at]gmail.com, ORCID: 0000-0003-0031-4600.

Geliş Tarihi /Received: 12.09.2024
Kabul Tarihi /Accepted: 31.12.2024

Zikredilen malumâta ulaşabilmek için Bâbürlü tarihiyle ilgili ana kaynaklardan ve araştırma eserlerden istifade edildi. İlave olarak sanat tarihi, mücevhercilik, kuyumculuk ve kıymetli taşlarla ilgili kitaplardan faydalanıldı. Söz konusu silahların savaştan ziyade zenginlik ve ihtişamı sergilemek üzere sosyal ve törensel amaçlarla kullanıldıkları sonucuna varıldı.

Anahtar Kelimler: Bâbürlüler, Ekber Şâh, Murassâ Silahlar, Sosyal Statü Göstergesi, Şam İşçiliği.

Abstract

The primary purpose of this study is to compile, introduce, and interpret the personal weapons of Baburid Emperor Akbar Shah (1556-1605). No previous study has been conducted to bring together Akbar Shah's weapons. Therefore, Indian and world museums and important auction houses were carefully scanned to gather information. Akbar Shah's cuirass, helmet, and two arm guards were identified. Furthermore, three swords, a jade-hilted dagger, and two jade thumb rings were also found in the inventories. Almost all of these weapons have inscriptions indicating that they belong to Akber Shah. Some also include verses, prayers, and couplets. The writings and decorations on the weapons are gold. These decorations mainly feature plant motifs. In addition, there are also geometric motifs, animals (animal style), and human drawings.

This article transcribes the original texts of the inscriptions on Akbar Shah's weapons and presents their Turkish translations. It provides information on the characteristics and artistic features of the weapons and explains their manufacturing techniques. During these explanations, terms related to metallurgy and jewelry are explained where appropriate. While examining the characteristics of the precious stones used in manufacturing the weapons and the meanings attributed to these stones, this article also points out the meanings of the shapes and symbols engraved on the weapons. For example, it emphasizes that Akbar Shah may have tried to portray himself as an Avatar and Mahdi with the symbols on his shield. The explanations in question are reinforced with the historical and religious developments of the period in the article, making the context easy to understand. The historical contexts and meanings of the titles scribed on these weapons have been examined. The article utilizes primary sources and research works related to Mughal

history, as well as books on art history, jewelry, and precious stones, to reach the relevant information. It concludes that the weapons in question were used for social and ceremonial purposes to display wealth and magnificence rather than fighting a war.

Keywords: Akbar Shah, Baburids (Mughals), Bejeweled Weapons, Damascene Craft Work, Social Status Indicator.

Giriş

“Uçsuz bucaksız bir göle benzer Hint’te zaman, kıyıları sisler içinde kaybolan bir göle.”¹ Diyen Cemil Meriç, Hindistan’ın “bin bir türlü tezdâ imbiikten geçirmek” suretiyle şaheserler ürettiğine dikkat çeker. Bâbürlüler, Hint coğrafyasının bu kapasitesi sayesinde daha çok ölümü çağrıştıran silahları emsalsiz sanat eserlerine dönüştürmüşlerdir. Muhteşem tahtlarda oturan Bâbürlü imparatorları, *fauna* ve *flora* desenli şık kıyafetleri, rengarenk iri mücevherli göz kamaştıran takıları ve her biri bir sanat eseri niteliğinde *murassâ* silahlara sahiptir. Bütün Bâbürlü imparatorları gibi Ekber Şâh da *murassâ* silahlar kuşanmaktaydı. Ekber Şâh’ın *murassâ* silahları bu çalışmanın ana konusunu teşkil etmektedir. Bu sebeple *murassâ* kelimesinin anlamına değinmek yerinde olacaktır. *Murassâ*, kıymetli taşlarla süslenmiş, mücevherlerle donatılmış, bezenmiş; işlemeli, mücevherli anlamına gelmektedir². Bir başka tanıma göre *murassâ*, çeşitli madenlerden ve malzemelerden yapılmış eserler üzerine kıymetli ve yarı *kıymetli taşlarla*³, çoğunlukla *alaturka mihlama*

¹ Cemil Meriç, *Bir Dünyanın Eşiğinde*, yay. haz. Mahmut Ali Meriç, İletişim Yayınları, İstanbul 1994, s. 91.

² Nevin Kardeş vd. (Yazma Komisyonu Üyeleri), *Örnekleriyle Türkçe Sözlük*, c. 3, MEB Yayınları, İstanbul 2004, s. 2022.

³ Değerli Taşlar (Kıymetli Taşlar): Doğal olarak oluşan mineraller olup diğer minerallerden güzellikleri ve nadir bulunmaları ile ayırırlar. Bkz. R. F. Symes, *Taşların Dünyası (Eyewitness Rock and Mineral)*, çev. Gürol Seyitoğlu, Tübitak Popüler Bilim Kitapları, Ankara 2005, s. 50; Bkz. Mehmet Zeki Kuşoğlu, *Resimli Ansiklopedik Kuyumculuk ve Mâden Sanatı Terimleri Sözlüğü*, Bilnet Matbaacılık ve Yayıncılık, İstanbul 2022, s. 122.

*teknîği*⁴ ile yapılan süslemelerdir⁵. Ekber Şâh’a ait *murassâ* silahlardan bazıları şiddet için kullanılmış olabilir. Ancak çoğu zaman savaş için imal edilen silahlar, süsleme silahın birincil işlevine engel olabileceğinden basit ve süssüz olurdu. Bunun yanı sıra bir savaş durumunda *murassâ* silahların hasar görmeleri ve yıpranmaları çok muhtemel olduğundan⁶ savaşta kullanılmazlardı. Yeşim kabzalı silahların bu kısımları kırılabilirdi. Böyle bir olay hem savaş sırasında sahiplerinin hayatlarını tehlikeye düşürür hem de büyük bir maddi kayba sebep olurdu. Aslında zenginlik ve gücü göstermek üzere kuşanılan tören nesneleri; sosyal ve siyasi statü araçlarıydılar.

Daha önce bir çalışma dışında⁷ Ekber Şâh’ın şahsî silahlarını kapsayan bir eser yazılmamıştır. Dolayısı ile tanıtılan silahlara doğrudan yazılı kaynaklar üzerinden ulaşmak mümkün değildir. Bu sebeple öncelikle kapsamlı bir saha araştırması yapılmış, ulaşılabilen bütün müze ve müzayede evlerinin envanterleri taranmıştır. Böylece bir zırh takımı (*yelek zırhı, tulga ve kolçak*), bir *kalkan*, üç *kılıç*, bir *hançer* ve iki *zihgîrden* oluşan Ekber Şâh’ın şahsî silahları tespit edilmiştir.

Ekber Şâh’ın şahsî silahlarının sergilendiği, muhafaza edildiği ve satışa sunulduğu kurum ve koleksiyonlar şunlardır: Zırh takımı ve *kalkanı* Hindistan’da Mumbai Museum’da sergilenmektedir. Geometrik desenli *şemşîr kılıcı* Hindistan’da Mehrangarh Fort Museum’dadır. *Sosun-patta kılıcı* önce Hindistan’da Ganga Golden Jubilee Museum’da ve sonra National Museum of India’da sergilenmiştir. Tîrahî adlı *kılıcı* ise özel bir koleksiyonda bulunmaktadır. 2023 yılında Islamic Arts Museum Malaysia’da İslâm Sanatlarının İzlerini Sürme Sergisi’ndeki eserler

⁴ Alaturka mıhlama tekniği: Taş için astar madenden yuva yapılır ve taş bu yuvaya yerleştirilirdi. Taşın büyükçe bir kısmı yuvanın dışında bırakılırdı. Bir başka usûlde ise yuva çelik kalemle taşın üzerine sıvanarak taş sağlamlaştırılırdı. Bkz. Mehmet Zeki Kuşoğlu, *Resimli Ansiklopedik Kuyumculuk ve Mâden Sanatı Terimleri Sözlüğü*, s. 18, 142.

⁵ Mehmet Zeki Kuşoğlu, *Resimli Ansiklopedik Kuyumculuk ve Mâden Sanatı Terimleri Sözlüğü*, s. 144-145.

⁶ Francisco Santos Silva, “Symbols in Weapons and Weapons as Symbols: The Socio-Religious Significance of Decoration in Indian Weaponry in the Collection of Dr. Jorge Caravana”, *Caravana Collection*, s. 3-4, <https://caravanacollection.com/wp-content/uploads/2023/11/symbols-in-weapons.pdf>

⁷ Umut Kansoy, “Babür Sultanlarının Murassa Silahları”, *Derin Tarih Dergisi*, Sayı 20 (Bâbürlüler-Özel Sayı, 2022), s. 102.

arasında yer almıştır. *Yeşim kabızalı hançeri*, Christie's Müzayede Evi tarafından satılmıştır. Koyu yeşil *yeşim zihgîri* Fransa'da Explorez les Collections'da sergilenmektedir. Açık yeşil *zihgîri* ise Sotheby's Müzayede Evi tarafından satışa sunulmuştur.

Ekber Şâh'ın silahlarının tezyinatında en çok bitkisel motiflerden istifade edilmiş, yer yer geometrik motiflere de yer verilmiştir. Burç sembolleri ile insan ve hayvan (hayvan üslubu) figürleri de kullanılmıştır. Bunlara altı köşeli bir yıldız ile insan sureti verilmiş bir güneş figürünü de ilave etmek gerekir. Hat sanatı ile yazılan yazıtlar, silahların tezyinatında çok önemli bir unsur olarak göze çarpmaktadır. Söz konusu motif, figür ve yazıtların hemen hemen tamamı altın kullanılarak hazırlanmıştır.

Yazıtlar, orijinal metinleri ve Türkçe tercümeleri ile birlikte aktarılmış, silahların farklı açılardan çekilmiş fotoğrafları yayınlanmış, ayrıca zırh takımı üzerindeki bazı motiflerin çizimleri sunulmuştur. Silahlar tanıtırken metalürji ve kuyumculuğa dair madencilik ve kuyumculuk terimleri kullanılmış, bu terimler dipnotlarda açıklanmıştır.

1. Ekber Şâh (1556-1605)

Şehzâde Ekber, babası Hümâyün öldüğünde henüz 14 yaşındaydı. Babasının ölümünden 20 gün sonra Delhi'ye gelerek 3 Rebûlâhîr 963 (15 Şubat 1556) tarihinde Celâleddin Ekber Şâh adıyla tahta çıktı. Hâkimiyet alanı Kâbil, Pencap, Delhi ile Agra'dan ibaretti. Câypûr Racası Bhar Mel, 1562'de Ekber Şâh'a itaat arz ederek kızını ona verdi. Böylece Racpût tesiri Bâbürlü sarayında nüfuz kazandı. Ekber Şâh, 1595-1601 yılları arasında Hindistan'ı tek bir merkezî idare altında toplamayı başaran ilk hükümdar oldu. Saltanatı sırasında sarayını Batılı gezgin ve din adamlarına açarak Hint dünyası dışındaki kültür ve medeniyetlerden de haberdar oldu. Bâbürlülere kültür ve sanat açısından da en parlak dönemlerini yaşattı. Hindularla Müslümanlar arasındaki çatışmalara son vermek niyetiyle "Dîn-i İlâhî" adında yeni bir din tesis etti ve 3 Ekim 1605 tarihinde öldü⁸.

Ekber Şâh, Bâbürlü hanedanının üçüncü hükümdarıydı. Ancak bazı açılardan ilk hükümdarı sayılabilir. Konunun uzmanları, dedesini ve

⁸ Enver Konukçu, "Ekber Şâh", *DİA*, c. 10, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1994, s. 542-544.

babasını Hindistan'da çok kısa süre hüküm sürmeleri ve Hindistan'ı vatan olarak benimsememeleri⁹ sebebiyle devletin gerçek kurucusu olarak görmezler. Ekber Şâh'ı ise 49 yıllık saltanatı ve devleti teşkilatlandırması sebebiyle Bâbürlü İmparatorluğu'nun gerçek kurucusu sayarlar. Tarihçiler, tüm büyük Bâbürlü kurumlarının asıl mimarı olduğu konusunda hemfikirdir¹⁰.

2. Ekber Şâh'ın Zırh Takımı ve Yelek Zırhı (Plaka Zırhı)

Zırh, savaşçılar tarafından silah darbelerinden korunmak için giyilen koruyucu savaş giysilerinin genel adıdır. Bunların tamamına zırh takımı denilirdi. Zırh takımı *miğfer/tulga*, *zırh gömlek*, *kolçak*¹¹, *eldiven* ve *dizçekten* (diz koruyucu) oluşmaktaydı¹². *Yelek zırhı* (*cuirass*), Bâbürlüler döneminde yaygın olarak kullanılmaktaydı ve *örgü tunik zırhtan* (*coat-of-mail*) daha popülerdi. *Göğüslük* ve *sırtlık* olmak üzere iki parçadan oluşurdu. Ekber Şâh'ın *yelek zırhı*, *plaka* (*levha*) *zırh* türüne girmektedir. Avrupa'da XIV. yüzyılın başında, levha zırhın tüm önemli unsurları geliştirilmişti; sonraki yarım yüzyılda savaş alanında giyilen levha zırh miktarında bir artış görüldü. *Tatar yayı* teknolojisindeki gelişmelerin bu zırh türünün gelişiminde önemli bir etkisi oldu¹³.

Yekpare levhalardan teşkil edilen *plaka zırhı* (*plate armor*) tartışmasız dünyadaki en ünlü zırhtır. *Plaka zırhların* gerçek anlamda XV. yüzyılın başlarında doğduğu kabul edilir. Plaka zırhı, daha az çalışmayla üretilmesi ve oldukça güvenilir bir koruyuculuk sağlaması sayesinde, zamanla Avrupa'nın en yaygın zırh türü haline geldi. Bunu takiben Osmanlı, İran ve Hindistan'da Müslüman soyluların

⁹ Ekber Şâh'ın Hindistan'ı vatan olarak benimsemesi hakkında detaylı bir tahlil için bkz. H. Hilal Şahin, *Hindistan'da Türk rönesansı: Ekber Şah ve Dîn-i İlâhî'si*, ed. Halil İbrahim Binici, Selenge Yayınları, İstanbul 2020, s. 217-218.

¹⁰ Andre Wink, *Ekber Şah*, çev. Uğur Gezen, VakıfBank Kültür Yayınları, İstanbul 2020, s. 9-10, 96; Enver Konukçu, "Bâbürlü", *DİA*, c. IV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1991, s. 395-396.

¹¹ Savaşının kol ve bileğini muhafaza eden parçaya *kolçak* denir. Bkz. Hilmi Aydın, *Sultanların Silahları*, T.C. Turizm ve Kültür Bakanlığı, Ankara 2012, s. 117; T. Nejat Eralp, *Tarih Boyunca Türk Toplumunda Silâh Kavramı ve Osmanlı İmparatorluğunda Kullanılan Silahlar*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1993, s. 161-162.

¹² Hilmi Aydın, *Sultanların Silahları*, s. 113.

¹³ Keith Downen, "The Introduction and Development of Plate Armour in Medieval Western Europe C. 1250-1350", *Fasciculi Archaeologiae Historicae Fasc.*, XXX, PL, s. 19.

Avrupalılardan doğrudan veya özel yapım *plaka zırh* satın aldıklarına dair pek çok örnek vardır. Bunlardan en ünlüsü Bâbürlü hükümdarı Ekber Şâh'ın *zırhıdır*. İddia edildiğine göre bu *plaka zırh* aslında Goa'daki Portekizli sömürgecilerin özel yapım bir ürünü idi¹⁴.

Ekber Şâh'ın yelek zırhı Hindistan'daki Portekizlilerden satın alınmış olabilir. Ancak zırh üzerindeki tezyinat ve yazıtların Portekiz'le bir alakası yoktur. Zırh takımı incelendiğinde Bâbürlü sanatına dair unsurların baskınlığı ve çok zarif bir işçilik göze çarpar. Bu hususlar zırhın Bâbürlü saray atölyesi tarafından tezyin edildiğini ortaya koyar.

Ekber Şâh'ın *yelek zırhındaki* yüksek *ense koruyucusu*¹⁵ Hint zırhlarında nadir görülen bir özelliktir. Çeliğin kalitesi, yüksek su izi ve belirgin “*Şam işçiliği*” (*damascened work*)¹⁶, zırhın büyük bir özenle üretildiğini ortaya koyar. Tulga, narin altın *Şam işçiliği* ile dekore edilmiştir ve tepesinde bir *süngü* (*spike*) vardır. İki kolçağın kenarları *kûftgerî* (*koftgari*)¹⁷ tekniği ile süslenmiştir. Sırt plakası yanlarda, alt

¹⁴ Silent Owl, “Bu Avrupa Zırhı Bir Zamanlar Asya'nın Her Yerinde Aranıyordu, Ancak Japonlar Tarafından Kopyalandı”, *Soğuk Silah Araştırma Enstitüsü*, Çin, <https://history.ifeng.com/c/7mkL2xfJQLC>; Ekber Şâh'ın 1556-1605 yılları arasında hüküm sürmesi ve Hindistan'ın batı kıyısındaki Goa'nın 1510'dan 1961'e kadar Portekiz kolonisi olması bu zırh takımının Portekiz yapımı olma ihtimalini mümkün kılmaktadır. Bkz. Mark Cartwright, “Portuguese Goa”, *World History Encyclopedia*, https://www.worldhistory.org/Portuguese_Goa (Erişim tarihi: 12.09.2024).

¹⁵ Müze bu kısmı hatalı bir şekilde “boyun koruyucusu” olarak tanıtmıştır.

¹⁶ Şam/Şamlanmış (Damascening): *Şam*, aslında belirsiz bir terimdir. Genellikle metalin başka bir metalle kaplanmasını veya üst üste bindirilmesini tanımlamak için kullanılır, ancak bazen bir silahın çeliğinde desenli bir yüzey oluşmasını tanımlamak için de kullanılır. Her iki durumda da terimin Şam kentinden türediği düşünülmektedir. Bkz. “Damascening”, <https://www.mandarinmansion.com/glossary/damascening> (Erişim tarihi: 12.09.2024); *Şam*, *Şamlanmış* veya *Şam kakması* teriminin eski Türkçedeki karşılığının *Dımışkî* olduğu anlaşılmaktadır. Bkz. Mehmet Zeki Kuşoğlu, *Resimli Ansiklopedik Kuyumculuk ve Mâden Sanatı Terimleri Sözlüğü*, s. 59, 190; Metin Sözen ve Uğur Tanyeli, *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*, Remzi Kitapevi, İstanbul 2003, s. 225; Şam çeliği, Wootz çeliği ve wootz ıstılahı hakkında daha detaylı bilgi için bkz. Arnold Pacey, *Technology in World Civilization: A Thousand-Year History*, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts 1991, s. 80; Ali Fathalizade, “Ortaçağda, Yakınoğuda Demir Çelik Üretimi ve Kılıç Yapımı”, *Metalürji Mühendisleri Dergisi*, Sayı 158 (2010), s. 36; Bkz. Arnold Pacey, *Technology in World Civilization: A Thousand-Year History*, s. 79-80.

¹⁷ Kûft-gerî/Guftekârî/Çakma: Geniş satırlar altın ve gümüş ile kaplanır. Yüzeylere

kenarda, *ense koruyucusu* ve omuz üzerinde süslemelere sahiptir. Orta kısmında *Nesta'lik* hat¹⁸ ile Kur'ân ayetleri yazılmıştır. Günümüzde Hindistan'da Mumbai Museum'da Sir Ratan Tata Art Collection'da sergilenmektedir¹⁹.

Ekber Şâh'ın *zırh takımının* bütün parçaları altınla *şamlanmıştır*. Müze kayıtlarına göre ölçütleri şunlardır: *Tulga* (yükseklik: 29,9 × çap: 20,2 cm), *sırtlık*²⁰ (yükseklik: 42,2 × 37,3 cm); *kolçaklar* (uzunluk: 32,6 × çap: 11 cm)²¹. *Sırt plakasındaki* yazıtlar tersten (baş aşağı) duracak ve alttan yukarı doğru okunacak şekilde hazırlanmıştır. Metin bu sıraya göre sunulmuş, Resimler orijinal metnin rahat okuyabilmesi için düze çevrilmiştir.

uygulanacak yazı ve motiflerin kenar konturları kazıma tekniği ile oyulur. Daha sonra konturlar arasında kalan geniş yüzeyler noktalar halinde kumlanır veya birbirini kesen karmaşık çizgiler halinde oyulur. Varak halindeki altın ve gümüş bu yüzeye konularak ısıtıldıktan sonra çok hafif darbeler ile yüzeye çakılarak yapıştırılır. Bkz. T. Nejat Eralp, *Tarih Boyunca Türk Toplumunda Silâh Kavramı ve Osmanlı İmparatorluğunda Kullanılan Silahlar*, s. 182; Metin Sözen ve Uğur Tanyeli, *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*, s. 95; *Küft-geri* tekniğinin *gerçek kakma (true inlay)/teh-nişân ve kaplama (overlay)* adıyla anılan iki türü bulunmaktadır. Bkz. “Koftgari”, <https://www.mandarinmansion.com/glossary/koftgari-kwft-gry> (Erişim tarihi: 12.09.2024); “Indian Gold-Inlaid, Koftgari-work Cross”, <https://www.michaelbackmanltd.com/object/indian-gold-inlaid-koftgari-work-cross/> (Erişim tarihi: 12.09.2024); *Küft-geri* sanatında varak halinde altın ve gümüş kullanılması hakkında bkz. Bkz. Mehmet Zeki Kuşoğlu, *Resimli Ansiklopedik Kuyumculuk ve Mâden Sanatı Terimleri Sözlüğü*, s. 21; Ayrıca bkz. Metin Sözen ve Uğur Tanyeli, *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*, s. 248.

¹⁸ *Nesta'lik*: Nesih ile tâlik yazının karışımından meydana gelen bir yazı türüdür. Bkz. Mehmet Önder, *Antika ve Eski Eserler Kılavuzu*, Türkiye İş bankası Kültür Yayınları, 1998, s. 190; Nurettin Rüştü Büngül, *Eski Eserler Ansiklopedisi*, c. II, s. 79, Tercüman 1001 Temel Eser; Talik için ayrıca bkz. Mehmet Zeki Kuşoğlu, *Resimli Ansiklopedik Kuyumculuk ve Mâden Sanatı Terimleri Sözlüğü*, s. 195.

¹⁹ “Personal Armour of Emperor Akbar”, <https://csmvs.in/collections/personal-armour-of-emperor-akbar/>; “Personal Armour of Emperor Akbar”, <https://www.indianculture.gov.in/museums/personal-armour-emperor-akbar> (Erişim tarihi: 12.09.2024).

²⁰ Müze, bu parçayı *göğüslük/göğüs plakası (breastplate)* olarak kaydetmiş ve bu şekilde teşhir etmiştir. Bununla birlikte yaptığımız açıklamalar ve sunduğumuz aynı modelde bütün halindeki bir yelek zırhı ile böyle olmadığını kanıtlamaktadır.

²¹ “Personal Armour of Emperor Akbar”, <https://csmvs.in/collections/personal-armour-of-emperor-akbar/> (Erişim tarihi: 12.09.2024)

Resim 1: Ekber Şâh'ın Sırt Plakası ve Yazıt Detayı (Mumbai Museum/Chhatrapati Shivaji Maharaj Vastu Sangrahalaya (CSMVS))²²

Sırt Plakası Yazıtları:

بسم الله الرحمن الرحيم
آن نه من باشم که روز جنگ بینی پشت من
آن منم گر در میان خاک و خون بینی سری
Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.
Cenk günü sırtını dönecek kadar korkak değilim ben
Kan ve toprak arasında baş arıyorsan bil ki işte o benim.
بسم الله الرحمن الرحيم
کآنکه جنگ آرد به خون خویش بازی می کند
روز میدان و آن که بگریزد به خون لشکری
Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.
Cenge giren kişi kendi kanıyla oynar
Savaş gününde ve kaçan kişi ise ordusunun kanıyla²³.

²² “CSMVS Mumbai Guide: Director’s Top 10 Picks”, <https://www.theheritagelab.in/csmvs-guide-museum-directors-picks/> (Erişim tarihi: 12.09.2024); “Personal Armour of Emperor Akbar”, <https://csmvs.in/collections/personal-armour-of-emperor-akbar/>; “Armour attributed to Akbar”, <https://artsandculture.google.com/asset/armour-attributed-to-akbar/FAF9KkiK2YUgnA> (Erişim tarihi: 12.09.2024).

²³ Sadi Şirazi'nin *Gülistan*'ından birbirinin devamı olan bu iki beytin okunmasında ve tercümesinde yardımcı olan sayın hocam Prof. Dr. Necdet Tosun'a teşekkürü bir borç bilirim.

Resim 2: Ekber Şâh'ın Yelek Zırhının Kürek Kemikleri Bölgesi Detay Görüntüsü

يا الله نصر من الله وفتح قريب يا محمد
Yâ Allah, Nasrun minallâhi ve fethun karîb, Yâ Muhammed
(Ey Allah, Allah'tan bir yardım ve yakın bir fetih, Ey Muhammed)²⁴.

Resim 3: Ekber Şâh'ın Zırh Takımı ve Kürek Kemikleri Arasındaki Yazıt

پیرهن خاص بلند اقبال شهنشاه اکبر غازی سنه هی ۹۸۹
Pîrhen-i hâs-i Bülend ikbâl Şehînşâh Ekber Gâzî, sene hî 989.
Yüce talihli Şâhlar Şâhi Ekber'in has (kişisel) zırhı²⁵. Yıl hicri 989 (1581).

²⁴ Bu yazıtta Saff Sûresi, 13. Ayet'in bir kısmına yer verilmiştir. Bu ayetin tam metni şudur: “Ve uhrâ tuhibbûnehâ, nasrun minallâhi ve fethun karîb ve beşşiril mu'minîn (Seveceğiniz başka bir kazanç daha var: Allah'tan bir yardım ve yakın bir fetih (Mekke'nin fethi). Bkz. “Saff Sûresi”, <https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf/kuran-meal-2/saff-suresi-61/ayet-13/diyanet-isleri-baskanligi-meali-1>; ayrıca bkz. *Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâlî*, Hz. Hayrettin Karaman vd., Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara 2010, s. 551; “Saff Suresi-10-14. Ayet Tefsiri”, <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Saff-suresi/5173/10-14-ayet-tefsiri>).

²⁵ Pîrâhen/pîrhen kelimesi Farsçada hem gömlek hem de *cebe* (zırh) anlamına geldiği halde yazıt müze tarafından “The personal garment of the emperor of lofty fortune, Akbar. Year A. H. 989 = CE 1581. (Büyük talihin imparatoru Ekber'in kişisel giysisi. Yıl hicri 989.” şeklinde çevrilmiştir. Bağlama uygun düşen, kelimenin *zırh* (*cebe*) anlamıdır. Bkz. ‘Ali Ekber Dohhodâ, *Ferheng-i Mutavassıt-i Dehhodâ*, c. 1, zîr-i nazar-i Seyyid Ca'fer Şehîdî, Müessesesi-i İntişârât-i Dânişgâh-i Tahrân, Tahran 1390, s. 637, 640.

Zırh üzerindeki yazıtların yönü ilgi çekicidir. Yazıtların niçin tersten yazıldığı hakkında kaynaklarımızda herhangi bir açıklama yer almamaktadır. Tılsımsal, koruyucu bir özellik kazandırması için böyle yazılmış olabilir. Geometrik desenli *şemşîr kılıcı*ndaki yazıt da tersten yazılmıştır. Ekber Şâh'ın oğlu ve halefi Cihângîr Şâh, Ekber Şâh'ı “okuma-yazma bilmez” olarak tanımlamıştı²⁶. Bununla birlikte Ekber Şâh'ın diğer silahları üzerindeki yazıtlar düz bir şekilde yazılmıştır. Bu durumda akla en yatkın açıklama, sanatçıların sınırlı yazı alanını en uygun ve verimli şekilde kullanabilmek adına yazıtların nasıl yerleşeceğini serbestçe seçmiş olmalarıdır.

Mumbai Museum, tanıttığımız plakayı *göğüs plakası* (*breastplate*) diye tanıtmış ve böyle görünecek şekilde teşhir etmiştir. Benzer yelek zırhları incelendiğinde yanıldıkları ortaya çıkar. Çünkü aynı modeldeki zırhlarda *ense koruyucusu*, *sırt plakası* (*backplate*) üzerinde yer alır. *Göğüs plakası* (*breastplate*), savaşçıyı rahatsız etmemesi için karna denk gelen bölgede biraz şişkince olur ve bu sebeple göğüs kabartısı daha uzundur. Teşhirdeki plakanın dümdüz olması onun *sırt plakası* olduğunu ortaya koyar. Göğüs şeklinde kabartılar, aynı modeldeki *yelek zırhlarında* hem sırtta hem de göğüste bulunur. Kürek kemiklerinin daha rahat hareketi için böyle yapılmış olmalıdır. Aynı modelde, tam olarak günümüze ulaşmış bir *yelek zırhını* aşağıda paylaştık.

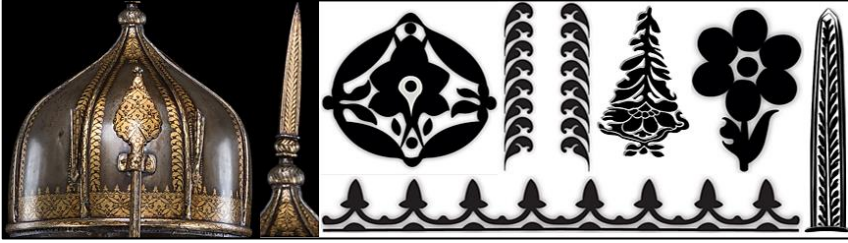

Resim 4: Haydarabad Nizam Sarkar Mir Nizam ‘Alihan Bahadur’un (Nizamlığı: 1762-1803)²⁷

²⁶ Andre Wink, *Ekber Şah*, s. 25.

²⁷ Yelek Zırhı (Sol taraf: Göğüs plakası; Orta: Göğüs plakası yandan görünüş, Sağ taraf: Sırt plakası, üzerinde sahibinin adıyla birlikte hicri 1192 (1778-79) tarihi yazmaktadır. “A Watered-Steel Cuirass: Hyderabad, Deccan, India, Dated Ah 1192/1778-79 AD”, <https://www.christies.com/en/lot/lot-6419683> (Erişim tarihi: 12.09.2024); Kendisinin aynı modelde fakat daha iyi korunmuş, başka bir yelek zırhı için bkz. “Cuirass”, <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/22848> (Erişim tarihi: 12.09.2024).

Ekber Şâh'ın zırhındaki çeliğin kalitesi, yüksek su izi ve belirgin *Şam işçiliği*, büyük bir özenle üretildiğini ortaya koyar²⁸. *Yelek zırhı*, *kolçaklar* ve *miğfer/tulga* bitkisel motiflerle süslenmiştir. *Miğferin*²⁹ ağzı da çiçek desenlerinden teşkil edilmiş bir bordürle kuşatılmıştır. Bu bordürün en altı ise ince bir sarmaşık deseni ile dekore edilmiştir. *Miğferin süngüsünde* birleşen desenler, *Rûmî* motiflerin³⁰ yinelenmesiyle teşkil edilmiştir. Birleştikleri alanlarında baş aşağı, dallı ve yapraklı çiçek motifleri yer alır. *Rûmî* motifler arasında yer alan çıkıntılı bölümler ise sarmaşık desenleri ile kaplanmıştır. Her iki *sorguç* yuvası üzerine yaprağa benzeyen motifler işlenmiştir. *Süngü* üzerindeki motif ise buğday başağını andırır. Burunluğun alt ve üst ucunda çiçekli bir *şemse*³¹ motifi vardır.³² Her iki *şemse* arasında kalan uzantı ise yine sarmaşık dalları ile donatılmıştır. Burunluğu *miğfere* sabitleyen menteşe de çiçek motifleriyle kaplanmıştır.

Resim 5: Ekber Şâh'ın Zırhından Miğfer Detayı ve Miğferin Temel Desen ve Motifleri (Çizim: Hasret Çayır)³³

²⁸ “Personal Armour of Emperor Akbar”, <https://csmvs.in/collections/personal-armour-of-emperor-akbar/> (Erişim tarihi: 12.09.2024).

²⁹ Miğfer: Savaş sırasında, savaşçının başını ve başındaki kritik bölgeleri koruyan bir tür başlıktır. Bkz. T. Nejat Eralp, *Tarih Boyunca Türk Toplumunda Silâh Kavramı ve Osmanlı İmparatorluğunda Kullanılan Silahlar*, s. 153.

³⁰ Eski Türklerde tezyinat motifleri, hayvan resimlerinin stilize edilmesiyle oluşturulmuştur. Bu gelenek sonucunda kuşların ve efsanevi hayvanların kanatları, *Rûmî* motifinin menşei olmuştur. İslâmî dönemde hayvani asıllarını kaybederek bitkisel motiflere dönüşmüşlerdir. bkz. Mehtap Dede Kodaman, Orta Asya Hayvan Üslubunun Modern Resim Eğitimi'nde Değerlendirilmesi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul 2010, s. 86-89; Mehmet Önder, *Antika ve Eski Eserler Kılavuzu*, s. 217-218.

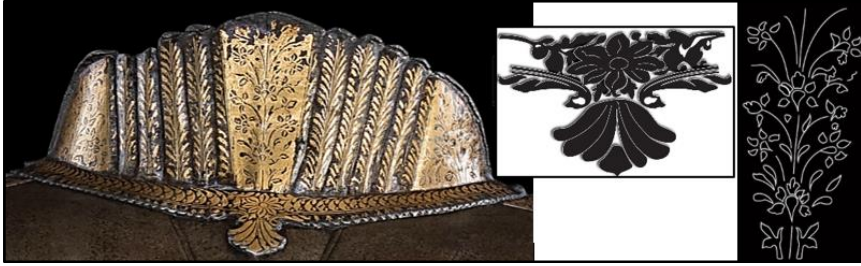
³¹ Şemse: Güneş anlamına gelen, yuvarlak veya elips biçiminde süs motifi. Bkz. Mehmet Önder, *Antika ve Eski Eserler Kılavuzu*, s. 240.

³² Burunluğun tam görüntüsü için bkz. Resim 3.

³³ Sıkışık bir zamanında değerli vaktini ayırıp Ekber Şâh'ın zırh takımındaki motif ve desenlerin çizimlerini yapan Grafiker Hasret Çayır hanıma teşekkür ederim.

Miğfer gövdesi dilimli bir görünüme sahiptir ve tepesinde altın ile kaplanmış bir *süngü* vardır. Ağız kısmı (alt kenar) da altınla *şamlanmıştır*. Üzerindeki *burunluk* barışta *sorguç*³⁴ savaşta ise burun koruyucu işlevi gören hareketli bir parçadır. Sağ ve soluna ise *sorguç* yuvaları yerleştirilmiştir.

Ense koruyucu, bitkiler ve buğday başağı şeklinde motiflerle süslenmiştir. Alt kenarında, tam ortasında bir çiçek motifi olan tekrar eden *Rûmîler* yer alır.

Resim 6: Ekber Şâh'ın Yelek Zırhı Ense Koruyucusu
Detayı ve Çizimleri (Çizim: Hasret Çayır)

Mumbai Museum'un iddia ettiği gibi yukarıdaki parça boyun koruyucusu olsa idi, bu kısım ortada sivrileştiği için sürekli boynu rahatsız ederdi ve savaşçının başı darbe ile hızla aşağı indiğinde çenesi kırılabilirdi. Kol açıklıkları sarmaşık motiflerinden teşkil edilmiş çok ince bir bordürle tezyin edilmiştir. *Ense koruyucu*, omuzlar, kol açıklıkları ve zırhın etek kısmı (ağzı) sunulduğu üzere *altınla şamlanmış* ve bitkisel motiflerle bezenmiştir.

Resim 7: Ekber Şâh'ın Yelek Zırhı Kol Açıklığı Detayı

³⁴ Sorguç: Sarık ya da kavukların ön kesimine takılan tüy, metal ve değerli taşlarla bezeli küçük bir demet biçiminde süs ögesi. Bkz. Metin Sözen ve Uğur Tanyeli, *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*, s. 218; Nurettin Rüştü Büngül, *Eski Eserler Ansiklopedisi*, c. 2, s. 66.

Yelek zırhının etek kısmı, bir ters bir düz, yinelenen çiçek motifleriyle ve aralarındaki boşluklar akan bir sarmaşıklıkla süslenmiştir.

Resim 8: Ekber Şâh'ın Yelek Zırhı Etek Detayı ve Çizimi (Çizim: Hasret Çayır)

Yelek zırhının sağ ve sol böğründe, çok daha karmaşık, sıkı dokunmuş, merkezinde yinelenen üç şemse/baklava dilimi bulunan bitkisel motifler yer alır.

Resim 9: Ekber Şâh'ın Yelek Zırhı Sağ ve Sol Böğür Detayı

Kolçakların (*arm guards*) kenar bordürlerine ve bileklik kısımlarına yoğun bir şekilde daha büyük boyutlarda bitkisel motifler işlenmiştir. Çiçek motiflerinin araları iri sarmaşıklarla süslenmiştir. Söz konusu tezyinat da *yelek zırhındaki* gibi altınla *şamlıdır*. Bilek kısmında *kolçakları* savaşçının koluna sabitlemeye yarayan menteşeler bulunmaktadır. Menteşeler de diğer yüzeylere benzer şekilde dekore edilmiştir.

Resim 10: Ekber Şâh'ın Kolçağı ve Detay Çizimi (Çizim: Hasret Çayır)³⁵

³⁵ Kolçak üzerindeki çiçekler birebir aynı değildir ve net değildir, en net olan çiçek motifi çizilmiştir.

3. Ekber Şâh'ın Burç Sembolleri ve Güneş ile Dekore Edilmiş Kalkanı

Ekber Şâh'a ait olan veya olduğu ileri sürülen sadece bir *kalkana* ulaşabildik. Hiç şüphesiz Ekber Şâh, çok daha fazla *kalkana* sahip olmuş olmalıdır. Bâbürlü hükümdarlarının çok daha fazla sayıda şahsî kalkana sahip olduklarına dair kayıtlar bulunmaktadır. Bir örnek vermek gerekirse Evrengzîb en az dört *kalkana* sahipti. O, bu dört *kalkanına* Aftab-i 'Âlem (Dünyanın Güneşi), Mehtab-i 'Âlem (Dünyanın Ayı), Saye-i 'Âlem (Dünyanın Gölgesi) ve Rûşenâyî-i 'Âlem (Dünyanın Parlaklığı) isimlerini vermişti³⁶.

Ekber Şâh'ın burç sembolleri ve güneş ile dekore edilmiş *kalkanı*, altın kaplamalı (*şamlı*) olup çelikten yapılmıştır. *Kalkan*³⁷ üzerine 12 burç (*Zodyak*)³⁸ işareti işlenmiş ve her bir işaretin adı, yanındaki oval kartuşa yazılmıştır. İlginç bir şekilde, İkizler, Başak ve Kova burçlarını sembolize etmek için çizilen insan figürleri, bilim adamlarının bu kalkana daha sonraki bir tarih atfetmesine yol açan Avrupa kostümlerine sahiptir. Ancak bu yabancı unsurların, Ekber Şâh'a hediye edilen Avrupa gravürlerinden kopyalanmış olması mümkündür. Çünkü Bâbürlü duvar resimlerinde ve minyatürlerinde Avrupa resim ve gravürlerinden kopyalanarak veya uyarlanarak çizilen pek çok unsura ve insan çizimlerine rastlanılmaktadır³⁹. Şunu da belirtmek gerekir ki Ekber

³⁶ Niccolao Manucci, *Storia do Magor or Mogul India 1653-1708*, c. 2, çev. William Irvine, Londra 1907, s. 359-360; Gayatri Nath Pant, *Studies in Indian Weapons and Warfare*, Army Educational Stores, Yeni Delhi 1970, s. 170.

³⁷ Kalkan: Silahlı saldırılarından korunmak için tek el ile kullanılan bir savunma silahıdır. Bkz. T. Nejat Eralp, *Tarih Boyunca Türk Toplumunda Silâh Kavramı ve Osmanlı İmparatorluğunda Kullanılan Silahlar*, s. 58; Hilmi Aydın, *Sultanların Silahları*, s. 149-150.

³⁸ Bâbürlü sultanlarından Cihângîr Şâh'ın eşi Nur Cihân'ın bastırıldığı ropi ve mohur (mühür) adındaki altın paralar üzerinde her birinde bir tanesi olmak üzere Zodiac'ın on iki damgası (sembolü) bulunmaktadır. Bkz. Francisco Pelsaert, *Francisco Pelsaert'e Göre Cihangir'in Hindistan'ı*, çev. Emre Ömür, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2021, s. 44-45; Müslime Melis Savaş, "Bâbürlü Sarayındaki Kadın Tüccarlar: Meryem-uz-Zaman (Codha Bai), Nur Cihan, Cihanârâ ve Onların Ticari Faaliyetleri", *Türkiye'de Hindistan Çalışmaları-II*, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara 2023, s. 165.

³⁹ Ebba Koch, *Mughal Art and Imperial Ideology*, Oxford University Press, Yeni Delhi 2001, Fig. 1.4, 1.5, 1.6, 2.7, 2.12 – 2.17, 2.21, v.d.; Stuart Cary Welch vd., *The Emperors Album*, The Metropolitan Museum of Art, New York 1987, s. 96-97, fig. 9, s. 200, fig. 58, s. 208, fig. 62, s. 247, fig. 81, s. 256, fig. 86.

Şâh'ın taş kesici, emayeci, kuyumcu, cerrah ve topçu olarak çok sayıda Avrupalı hizmetkârı vardı. Bunların çoğu Katolik'ti. Portekizli Katolik papazlar Ekber'in izniyle 1575 gibi erken bir tarihte başkent Ağra'ya yerleşmişlerdi⁴⁰. Bu silahın Ekber Şâh'a ait olduğuna dair kanıt, *kalkan*daki yıldız figürü içerisinde sultanın adının yazmasıdır. Ancak, bazı bilim adamları bu yazıtın gerçekliğine itiraz etmişlerdir. Bu *kalkan*, Mumbai Museum'da Ekber Şâh'ın zırhıyla yan yana vitrinlerde sergilenmektedir⁴¹.

Kalkanın merkezinde yer alan insan sureti verilmiş güneş figürü ve onu çevreleyen dört *göbeklik rozeti* ve bunları kuşatan üç dairesel bordür (bant) tezyinatın ana hatlarını oluşturmaktadır. *Göbeklik rozetleri/düğmeleri*⁴², sadece bir dekor değildir. Kalkanın iç yüzündeki *kol bantlarını*⁴³ kalkana sabitleme işlevi görür. Rozetler, en dışta yapraklar, içte çiçekler ve sarmaşıklar olmak üzere bitkisel motiflerle dekore edilmiştir. En içteki bordürde büyük ve kalın kıvrımlı *Rûmî* motifleri ve aralarındaki boşluklarda zarif bitkisel motifler yer almaktadır. Ortadaki bordürde 12 burç ve isimleri yer alır. Burç sembolleri arasına onları mevsimsel olarak üçerli gruplara ayıran küçük ve ince tasarıma sahip *Rûmî* ve bitkisel motiflerin karışımından elde edilen dört ana motif bulunur. En dıştaki bordür baştan sona iri çiçek motifleriyle ve kalan boşluklar ise sarmaşık ve yaprak motifleriyle süslenmiştir. Bu kalkan türünün tek örneğidir.

Yıldız İçindeki Yazıt:

بلند اقبال شهنشاه اکبر سنه هی ۱۰۰۲

Bülend İkbâl Şehinşâh Ekber, sene h. 1002.

Yüksek İkbâli; Şâhlar Şâhı Ekber, hicri 1002 (1593-1594) yılı.

⁴⁰ Andre Wink, *Ekber Şah*, s. 148.

⁴¹ “Shield of Emperor Akbar”, <https://indianculture.gov.in/artefacts-museums/shield-emperor-akbar>.

⁴² Göbeklik Rozetleri: Kalkan yastığı ve kol bantlarını kalkana sabitlemek amacıyla kullanılan perçinleri *göbeklik rozetleri* olarak adlandırabiliriz. bkz. T. Nejat Erallp, *Tarih Boyunca Türk Toplumunda Silâh Kavramı ve Osmanlı İmparatorluğunda Kullanılan Silahlar*, s. 150.

⁴³ Kol Bantları: Savaşçının kalkanı tutmasını sağlamak üzere kalkanın iç kısmına monte edilen iki adet kulptur.

Resim 11: Ekber Şâh'ın Kalkanının Önden ve Çaprazdan Görünümü (Mumbai Museum/Chhatrapati Shivaji Maharaj Vastu Sangrahalaya)⁴⁴

Kalkanın işçiliği, karmaşık desenler üretmek için farklı metallerin, tipik olarak, altın veya gümüşün koyu oksitlenmiş bir çelik arka planın içine yerleştirilmesinden oluşan *Şam sanatını*/*Şam işçiliğini* (art of damascening) sergilemektedir⁴⁵.

Resim 12: Ekber Şâh'ın Kalkanından Detay Görüntüleri (Yazıt, Kartuşlardaki Burç Adları, Avrupalı İnsan Figürleri ve Bordürdeki Çiçek Desenleri)⁴⁶

⁴⁴ “Shield of Emperor Akbar”, <https://indianculture.gov.in/artefacts-museums/shield-emperor-akbar>; “Round sign Akbars with depiction of the zodiac signs”, <https://www.akh-images.com/archive/-2UMDHUPD61VO.html> (Erişim tarihi: 12.09.2024).

⁴⁵ “Shield of Emperor Akbar”, <https://indianculture.gov.in/artefacts-museums/shield-emperor-akbar> (Erişim tarihi: 12.09.2024).

⁴⁶ “Emperor Akbar’s shield-dated 1593”, <https://www.flickr.com/photos/301202/15123788970> (Erişim tarihi: 12.09.2024).

Bâbürlü imparatorları dünyanın diğer bölgelerindeki hükümdarlar gibi iktidar iddialarını meşrulaştırmak için astrolojiyi kullandılar. Özellikle Mehdî⁴⁷ rolüne sahip olduklarını ve “yönetici olarak doğdukları” (kut aldıkları) iddiasını kanıtlamak için astrolojiden istifade ettiler. Bâbürlü kronikleri, imparatorlarının ve şehzadelerinin yıldız fallarını, onların hüküm sürme ve savaş yürütme konusundaki üstün yeteneklerinin bilimsel bir kanıtı olarak tasvir ettiler. Ekber Şâh, bunu kendisi ve oğulları için yazdırdığı *Ekbernâme* adlı tarihçesinde kapsamlı bir şekilde yapmıştır⁴⁸. Ekber Şâh ve torunu Şâh Cihân, resmî kroniklerinin girişlerinde burçlara yer vererek ikinci İslâm milenyumunda “İslâm’ın yenileyicisi” (Mehdî) olduklarını kanıtlamaya çalışmışlardır⁴⁹. Ekber Şâh’ın *kalkanı* üzerindeki figürler onun *eklektizminin*⁵⁰ bariz bir kanıtıdır. Ayrıca *kalkan* üzerindeki güneş ve burç sembolleri Ekber Şâh’ın Hint Astrolojisine olan özel ilgisini yansıtmaktadır. Bu özel ilgi çağdaş kaynaklardan *Ekbernâme*’de ve *Âîn-i-Ekberî*’de haber verilmektedir. Aşağıda sunulduğu üzere Ekber Şâh’ın Güneş’e olan inancı da iyi bilinmektedir:

“Ekber Şâh İslâm ve Hindu dinleri arasındaki ortak noktaları bulmaya çalışmıştır. Bunların başında ise güneş gelmektedir. Ekber’in güneşi yücelten sözleri ve sabah, öğle ve akşam, güneşi tazim için yaptığı bazı hareketler⁵¹, onun güneşe taptığı yolunda birtakım söylentilere neden olmuştur. Ekber Şâh da bu iddiayı

⁴⁷ Ekber’in, zamanla kendini bir dinî önder hatta bir ilâh olarak görmeye başlamasında, XVI. yüzyılda yaygın olan Mehdilik hareketinin etkili olduğu bir gerçektir. Bu dönemde, yani bininci yılda (milenyum) bir Mehdî’nin geleceğine dair beklenti, farklı kişilerin kendilerini Mehdî olarak ilan etmesine sebep olmuştur. Ekber, Mehdevî (Mehdilik) hareketiyle ilk kez 1572 yılında tanışmıştır. Bkz. Ali Fuat Bilkan, *Ekber Şah ve Din-i İlâhî*, Timaş Yayınları, İstanbul 2015, s. 76-80.

⁴⁸ Ebu’l-Fazl, *Ekbernâme*’nin elli veya altmış sayfasını Şehzâde Ekber’in doğumundan çıkarılan uğurlu doğum haritasına ayırmıştır. Ekber Şâh, 1556’da tahta çıktığında bir yıldız haritası daha çıkarılmıştır ve egemenliğinin “günden güne artıp gelişeceği” ilan edilmiştir. Bkz. Andre Wink, *Ekber Şah*, s. 37.

⁴⁹ Stephan Popp, “Mughal Horoscopes as Propaganda”, *Journal of Persianate Studies*, Sayı 1 (2016), c. 9, s. 45.

⁵⁰ Eklektizm: Artistik yaratıcılığın eksikliğini duyanların başka çağların sanatlarına yönelmelerine ve onların değerli taraflarını alıp birleştirmelerine denir. Bkz. Adnan Turani, *Sanat Terimleri Sözlüğü*, Toplum Yayınları, Ankara 1975, s. 35.

⁵¹ Hintlilerin hangi yoga hareketleri ile güneşi selamladıkları hakkında bkz. The Art of Living, “Klasik Güneş Selamlamasında Ustalaşın”, <https://www.artofliving.org/us-en/yoga/poses/sun-salutation> (Erişim tarihi: 12.09.2024).

çürütmek için Kur'an'daki Şems Suresi'ni (Güneş Suresi) ileri sürmüştür. Şems Suresi'nin ilk on ayetinde ve Hindu kutsal kitabı olan Rig-Veda'da üç vakte işaret edildiğini, bu bakımdan iki dinin bu noktada buluştuklarını düşünmüştür. Din-i İlâhî'ye göre günde dört kere güneşe ibadet ve her gün bin defa güneşin adını anmak gerekliydi. Ekber öğleden sonra belli bir vakitte güneşin alçalmasına hürmeten eğer at üzerindeyse atından iner, uykudaysa uyanırdı...⁵²

Ekber Şâh, saray dışında pek yayılmamış olsa da tesis ettiği Din-i İlâhî ile tüm dinlere ve mezheplere karşı evrensel hoşgörü göstermeyi savunmakta hatta emretmekteydi ⁵³ . Ekber Şâh'ın söz konusu ritüellerinden dolayı dönemin vakanüvisi Bedâûnî, Ekber Şâh'ı Güneş'in Sanskritteki bin bir ismini ezberlediği, günde dört kez Güneş'e ibadet ettiği ve "tüm mezheplerden ünlü din adamlarıyla" görüştüğü için eleştirdi⁵⁴.

Bedâûnî'nin bildirdiğine göre Ekber Şâh, her yeni ilahî yılın⁵⁵ başlangıcında kutlanan bayramlarda Güneş'e tapınmayı başlattı. Aynı zamanda Güneş'i kendi rızasına tabi kılmak için Hindulardan öğrendiği büyüleri mırıldanmaya başladı. Güneş'e, günde dört kez tapılmasını buyurdu. Güneş'in Sanskritteki bin bir adını toplattı, her gün öğlen vakti bu adları okuttu. Hindulardan cizyeyi kaldırdı, alnına Hinduların işaretini (kaşka/bindi)⁵⁶ sürmeye başladı ve ibadet vakitlerinde altın ve ipek giysiler giyilmesini zorunlu tuttu⁵⁷.

⁵² Bedriye Reis, "XVI-XVII. Yüzyıllarda Hindistan'da Din-i İlâhî Tartışmaları ve İmâm-ı Rabbânî", *TASAVVUF: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, Sayı 16 (2006), c. 7, s. 221.

⁵³ Andre Wink, *Ekber Şah*, s. 155; Din-i İlâhî hakkında detaylı bilgi için bkz. H. Hilal Şahin, *Hindistan'da Türk rönesansı: Ekber Şah ve Din-i İlâhî'si*, s. 174-218; Makhanlal Roychoudhury Sastri, *The Din-i Ilahi or The Religion Of Akbar*, The University of Calcutta, Calcutta 1941.

⁵⁴ John Zubrzycki, *Kısa Hindistan Tarihi*, çev. Zeynep Demir, Say Yayınları, İstanbul 2023, s. 134.

⁵⁵ Ekber Şâh'ın birbirine zıt din ve inançlara ait ortak bir takvim olarak hazırlattığı güneş takvimi. Bkz. Ali Fuat Bilkan, *Ekber Şah ve Din-i İlâhî*, s. 109-113.

⁵⁶ Kaşka/bindi adlı bu işaret, alın kısmına yerleştirilen tilak isimli kırmızı boya ile konulan bir noktadır, talih ve iyi şansın sembolüdür. Bkz. H. Hilal Şahin, *Hindistan'da Türk rönesansı: Ekber Şah ve Din-i İlâhî'si*, s. 171.

⁵⁷ Andre Wink, *Ekber Şah*, s. 145, 146.

Aslında kadim Türk ve Moğol kültüründe de Güneş’e büyük bir ihtiram gösterilmekteydi. Hun Türklerinde hem Güneş’e ve hem de Ay’a ayrı ayrı saygı gösteriliyordu. Güneş’e üç kez diz çökülerek selam veriliyordu. Ayrıca çadırların kapıları da doğuya açılıyordu. Doğan Güneş’e selam verme, Hunlardan ve Göktürklerden başlayarak Cengiz Han’a kadar devam etmiştir. Proto-Moğollardan Kitanlar ise Güneş’e sekiz kez selam verirdi⁵⁸. Söz konusu öneminden dolayı Ekber Şâh’ın kalkanında tam orta kısımda insan sureti verilmiş bir güneş sembolü (güneş tanrısı Surya) çizilmiştir. Fakat bu çizim Ekber Şâh’a özgü değildir. Birçok Rajput büyüğünün soyundan geldiğini iddia ettiği bir tanrı olan güneş tanrısı Surya’nın tasvirine aynı şekilde Hint asilzadelerinin kalkanlarında da rastlanılmaktadır⁵⁹.

Ekber Şâh’ın kalkanında güneşin yörüngesinde ise bir yıldız göze çarpmaktadır. İki üçgenden meydana getirilen bu yıldız, Hindu inancında önemli bir semboldür. Hintçede *Shatkona* (shat = altı, kona = köşe/açı) adıyla bilinir, erkek ve dişinin birliğini temsil eder. Hindu *yantras*ında⁶⁰ kullanılan bir semboldür; birbirine kenetlenen iki üçgenden “altı köşeli yıldız” yapılır; üst kısım tanrılardan Shiva, Purusha’yı, alt kısım ise Shakti (tanrıça), Prakriti’yi temsil eder. Burada, Shiva, Purusha (Erkek) ve ateş, erkek organının sembolik bir temsili olan “Δ” sembolüyle temsil edilir. Shakti, Prakriti (Dişi veya Doğa) ve su, dişi rahmini belirten “▽” sembolüyle temsil edilir. İki birleşerek “☆” sembolünü oluşturur. Birliktelikleri, kutsal sayısı altı olan Sanat Kumara’yı doğurur. *Shatkona*, eril ve dişilin ilahi birliğinin sembolü ve tüm yaratılışın kaynağı olarak hem erkek hem de dişi formunu temsil eder; daha spesifik olarak Purusha’yı (yüce varlık) ve Prakriti’yi (doğa ana) temsil ettiği varsayılır.

⁵⁸ Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi*, c. 2, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2010, s. 187, 191, 194.

⁵⁹ Benzer Hint kalkanları için bkz. “18th Century Shikargah Shield”, https://www.runjeetsingh.com/inventory/350/18th_century_shikargah_shield; “Arms and Armour Collection”, <https://nationalmuseumindia.gov.in/en/collections/index/9> (Erişim tarihi: 12.09.2024); “Shield of Maharana Sangram Singh II”, https://artsandculture.google.com/asset/shield-of-maharana-sangram-singh-ii-unknown/owFdup6I_U0HNw?hl=en (Erişim tarihi: 12.09.2024).

⁶⁰ Yantra: Hindu ibadet geleneğinde ibadet araçlarının, yani idoller, resimler ya da geometrik diyagramların genel adıdır. Bkz. Heinrich Zimmer, *Hint Sanatı ve Uygarlığında Mitler ve Simgeler*, çev. Gül Çağalı Güven, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2004, s. 161-162.

Genellikle bu Shiva/Shakti olarak temsil edilir⁶¹. Altı köşeli yıldız, kadim Hint'te yaratıcı Vişnu üçgeniyle yok edici Şiva üçgeninin iç içe geçmiş şekli olarak yorumlanır ve maddî âlemin yaratılışı ile yok oluşunu simgeler⁶². Ulaşılan bilgilerden anlaşıldığı kadarıyla Ekber Şâh, Hindu halkı üzerindeki tesirinden istifade etmek amacıyla özellikle kalkanına altı köşeli yıldız sembolü yaptırmış ve tam ortasına da kendi adını yazdırmıştır. Ekber Şâh'ın kalkanına sebep beş köşeli Müslüman yıldızı değil de altı köşeli Hindu yıldızı çizdirdiği ve bunu da balık burcu hizasına yerleştirdiği, irdelenmesi gereken bir konudur. Bir yoruma göre bunlar, Ekber Şâh'ın yıldız (*Shatkona yıldızı*), altı sayısı ve balık burcuna inancını göstermektedir. Yıldızın altı köşeli olması ve balık burcu hizasında olması, Hindu inancında dünyaya gelmesi beklenen Son Avatar'ın işaretidir. Son Avatar'ın doğum numarası “6”dır ve Balık burcunda doğacaktır⁶³. Dolayısı ile Ekber Şâh bu yıldızın içine kendi adını yazdırarak son avatarın kendisi olduğunu ima etmektedir.

Klasik anlamda Vişnu'nun insan ya da hayvan biçiminde yeryüzüne inmesine-müdahalesine ve aynı zamanda da dünyadaki formunun bizzat kendisine de Avatar denmektedir. Avatar, Tanrı'nın sadece kendisinin yapabileceği işler için insan veya hayvan formunda yeryüzünde bedenleşmesi inancıdır. Hindu geleneğinde bu anlamda öne çıkan Tanrı ise Vişnu'dur. Hindular hem Vişnu'ya hem de avatarlarına ibadet etmektedirler. Son Avatar Kalki, yeryüzünde kötülüğün ve adaletsizliğin arttığı, dini yozlaşmanın çoğaldığı son dönemde gelecek ve

⁶¹ Suvas Chandra Kandel, “Term Paper-Significance of Ohm, Swastika and Shatkona Symbols in Hindu Culture”, 27, June 2018, https://www.academia.edu/38142610/Term_Paper_Significance_of_Ohm_Swastika_and_Shatkona_Symbols_in_Hindu_culture_Suvas_Chandra_Kandel_docx (Erişim tarihi: 12.09.2024); Daha detaylı açıklamalar ve balık burcunun hizasına yerleştirilme sebebi hakkındaki bazı yorumlar için bkz. “The Secret of “Vishnu-Chakra”-The Signet Seal of Lord Narayana”, http://host85.byethost4.com/site/documents/detailed_info/the_vishnu_chakra.html?i=1 (Erişim tarihi: 12.09.2024); “Satkona-Star of David or Star of Goloka?”, <https://gosai.com/writings/satkona-star-of-david-or-star-of-goloka> (Erişim tarihi: 12.09.2024).

⁶² İskender Pala, “Mühr-i Süleyman”, *DİA*, c. 31, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2020, s. 523.

⁶³ Gurudev Shri Lahari Krishna, *Jaipur Addresses*, Partridge Publishing, Gurugram 2014, s. 13.

dünyayı bütün kötülüklerden arındıracaktır⁶⁴. Ekber Şâh, *Shatkona yıldızı* içerisinde kendi adını “Bülend ikbal (Yüce İkbali/Talihli)” sıfatıyla yazdırarak ve onun etrafını da 12 burç sembolü ile donatarak kendi doğumunun “binlerce yılda bir gerçekleşebilecek” (be hezârân sâl pedîd âyed) çok büyük bir astrolojik olaya denk geldiğini ve dolayısıyla Tanrı tarafından seçilmiş çok çok özel bir kişi olduğunu gözle görünür, açık ve net bir şekilde hatırlatmakta ve ilan etmektedir. Hükümdarın resmî kroniği *Ekber-nâme*’de burçların konumları dakika ve derecesine, enlemine ve boylamına varıncaya kadar uzun uzadıya açıklandıktan sonra Şehzâde Ekber’in “binlerce yılda (be hezârân sâl) bir olabilecek hayırlı bir an”da doğduğu detaylı bir şekilde anlatılmıştır⁶⁵. Nakledilen hususlar Ekber Şâh’ın kalkanını neden böyle dekore ettirdiği konusundaki düşüncemizi doğrular niteliktedir. Ebu’l-Fazl ve onu takip eden diğer tarihçiler, birazdan sunulacak olan alıntılardan anlaşılacağı üzere Ekber Şâh’ı kozmik güçlere sahip bir hükümdar ve Mehdî olarak nitelerler: “Gök kubbe onun dileğiyle döner”; “yağmur yağdırır” ve “yağmuru durdurur”; “Mesihvari nefesiyle” hastalıkları iyileştirir ve hastalık taşıyan havayı sıhhatli hale getirir. Ebu’l-Fazl, Ekber Şâh’ın hükümdarlığının kutlu bir “hasenât” (iyi, güzel, yararlı işler) çağı olduğuna bizi ikna etmeye çalışır. Bu amacına ulaşmak için onun döneminde savaşta kadınların ve çocukların köleleştirilmesine son verildiğini, binlerce kölenin azat edildiğini, darülacezelerin, her şehirde yoksul ve açlar için mutfakların ve yolcular için mutfaklı hanların kurulduğunu nakleder⁶⁶.

⁶⁴ Halim Yıldırım, “Hinduizm’deki Son Avatar Kalki İnancı ile Hristiyanlık’taki Mesih İnancı Karşılaştırması”, *Medium*, <https://medium.com/@halimyildirim/hinduizmdeki-son-avatar-kalki-inanci-ile-hiristiyanlik-taki-mesih-inanci-karsilastirmasi-7fe4471e4880> (Erişim tarihi: 12.09.2024).

⁶⁵ Ebul Fazl-i ‘Allâmî, *Ekbernâme*, I, be-tashih el-Mevlevî ‘Abdurrahîm, Mazharul’acâib Press, Kalküta 1877, s. 18-19; Eva Orthmann, “Astrology at the Mughal Court”, Lecture, University of Delhi, New Delhi 23 Mart 2017, s. 4.

⁶⁶ Andre Wink, *Ekber Şah*, s. 121. Bayur’un naklettiğine göre devrin müelliflerinden Bedâûnî, Ekber Şâh’ın kendisini Peygamber olarak belki de daha yüksek derecede bir varlık olarak ilan etmeye meylettiğini, birtakım Brahmanların ise onu Hindu tanrısı Vişnu’nun bir Avatar’ı olarak algılandığını haber verir. Ebu’l-Fazl ise Ekber Şâh’a mürit olmak için yapılan töreni şöyle nakleder: İki mürit karşılaşıncı biri “Allah-ü ekber” ve öteki “Celle-Celâle hu” demektedir. Bu şekilde selamlaşarak aslında Ekber Şâh’ın tam adı olan Muhammed, Celâleddin Ekber’i söylemiş olmaktadırlar. *Bu duruma*

Altı köşeli yıldız sadece Hindu inancıyla ilgili olmayıp tarih boyunca yaygın olarak kullanılan bir sembol olmuştur. Sümer, Asur, İbrânî, Helen, Roma, Bizans gibi eski medeniyetlerden günümüze ulaşan eşya ve eserler üzerinde göze çarpan bu yıldız İslamiyet öncesinde On İki Hayvanlı Türk Takvimi'nde de bir sembol olarak yer almaktadır⁶⁷. Ön-Türk tarihinde, Yaradanı, Yaradılanı ve Timur Kazık'ı (Kutup Yıldızı)⁶⁸ simgelemektedir⁶⁹. Ekber Şâh'ın *eklektizmi* ve dinleri birleştirme çabası düşünüldüğünde, altı köşeli yıldız ile aynı zamanda Türklük, Yahudilik ve İslâm'a da gönderme yapmış olduğu düşünülebilir. Müslümanlar, bu yıldız mühr-i Süleyman (hâtem-i Süleyman), Yahudi ve Hristiyanlar ise Dâvûd yıldızı diye anmaktadırlar⁷⁰. İslâmî rivayetlerde Hz. Süleyman'ın ateşe, suya, rüzgâra, kuşlara ve hayvanlara hükmetmesini sağlayan yüzük şeklinde tılsımlı bir mührün sahibi olduğu, yüzüğün üzerindeki altıgen motifte “İsm-i A‘zam” bulunduğu nakledilmektedir⁷¹. Altı köşeli yıldız, Osmanlıya özgü yatağan kılıçları ve Osmanlı tüfekleri üzerine de işlenmiştir⁷².

göre selâm, onun ismini ve lakâbını tekrarlamaktan ve tanrılığını itiraftan ibaret oluyordu. Bkz. Y. Hikmet Bayur, *Hindistan Tarihi*, c. 2, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1987, s. 127-128, 129; Bkz. H. Hilal Şahin, *Hindistan'da Türk rönesansı: Ekber Şah ve Dîn-i İlâhî'si*, s. 188, 190, 193, 195.

⁶⁷ İskender Pala, “Mümr-i Süleyman”, s. 523.

⁶⁸ Kadimi Türk düşüncesinde “Kutup yıldızı”, *göğün direği* olarak düşünülmüştür. Bu sebeple ona “Demir Kazık” veya “Altın Kazık” demişlerdir. Bu yıldızın tepesi “göğün kapısı” olarak düşünülmüştür. Daha detaylı bilgi ve bu yıldızın diğer isimleri için bkz. Bkz. Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi*, c. 2, s. 170-171; Mustafa Pultar, *Yıldız Adları Sözlüğü*, ed. Ali Berktaş, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2007, s. 31.

⁶⁹ İdil Türel, Türk Sanatında Altı Köşeli Yıldız, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006, s. 70-71; Tahir Türkkan, “Uçu-eki veya Mührü Süleyman (Büyük Araştırmacı Kâzım Mirşan'ın Tesbitleri)”, <https://www.angelfire.com/tn3/tahir/trk92k.html> (Erişim tarihi: 12.09.2024); Tükler tarafından altı köşeli yıldız kullanımına daha yakın tarihli örnekler için bkz. “Dünyanın en büyük Türk İslam Mezarlığı, yeşille bütünleşiyor”, 6.04.2019, <https://www.aa.com.tr/tr/pg/foto-galeri/dunyanin-en-buyuk-turk-islam-mezarligi-yesille-butunlesiyor/0> (Erişim tarihi: 12.09.2024); “The Catalan Atlas”, <https://pitt.libguides.com/silkroads/catalanatlas> (Erişim tarihi: 12.09.2024).

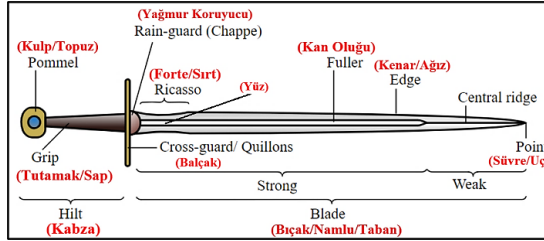
⁷⁰ Süleyman Mührü, Türk-İslâm devletleri devrinde mütemadi bir şekilde işlenmiştir. Bkz. Walter Machate, “Altı Köşeli Yıldız”, *Mimar Sinan Dergisi*, Sayı 120 (Haziran 2001), s. 64.

⁷¹ İskender Pala, “Mümr-i Süleyman”, s. 523-524.

⁷² Altı köşeli yıldız motifli Osmanlı yatağan kılıçları için bkz. Robin Christine Asbury,

4. Ekber Şâh'ın Kılıçları

Ekber Şâh'a ait sadece üç kılıç tespit edilmiştir. Bununla birlikte *Âin-i Ekberî*'de “Cephanelik (Âin-i Kurhâne)” başlığı altında Ekber Şâh'ın 30 *has kılıcı* (*şemşîr-i hâse*) bulunduğu, her birine de ayrı ayrı adlar verildiği haber verilmektedir⁷³. Ekber Şâh'ın hayatının ilerleyen kısımlarında suikast tehlikesiyle asla silahsız görülmediği, Avrupa tarzında bir kılıç taşımaya bilhassa düşkün olduğu bilinmektedir⁷⁴. Ancak söz konusu *Frengî kılıca* (düz namlulu Avrupa kılıcı) ne olduğu meçhuldür. Bir hükümdar neden bu kadar çok şahsî kılıca sahip olur? Bunun sebebi etkinliğe, mekâna ve kıyafete göre farklı farklı kılıçlar kuşanılıyor olmasıdır. Başka bir sebep ise Bâbürlü hükümdarlarının zaman zaman şahsî kılıçlarını onurlandırmak istedikleri komutanlara ve devlet adamlarına hediye ediyor olmalarıdır. Mesela Bâbü Şâh, hatıratında asilzadelere, beylere ve yiğitlere hediye ettiği mücevherlerle bezenmiş kılıçlardan bahsetmektedir⁷⁵. Aşağıda sunulan “Kılıç Anatomisi Tablosu”, silahları tanıtırken istifade ettiğimiz bazı terimlerin daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.

Tablo 1: Kılıç Anatomisi Tablosu⁷⁶

Geç Dönem Osmanlı Kılıçlarında Tılsım Sembolizmi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul 2022, s. 141-187; Tülin Çoruhlu, *Osmanlı Tüfek, Tabanca ve Teçhizatları (Askerî Müzeden Örneklerle)*, Ankara Genelkurmay Basımevi, Ankara 1993, s. 26, 36, 63, 73.

⁷³ Ebu'l-Fazl-ı 'Âllâmî, *Âin-i-Ekberî*, c. 1, ed. H. Blochmann, Calcuta 1872, Reprint 1993 (Özgün eser h. 998/1590- h. 1011/1602 tarihlidir), s. 118; Abul Fazl 'Allami, *The Ain-i Akbari*, c. 1, çev. H. Blochmann, Calcutta 1873, s. 109.

⁷⁴ Andre Wink, *Ekber Şah*, s. 161, 166.

⁷⁵ Gazi Zahîreddin Muhammed Babur, *Baburnâme*, Doğu Türkçesinden çev. Reşit Rahmeti Arat, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2006, s. 579; Zahirud-din Muhammad Babur Padshah Ghazi, *The Babur-nama in English (Memoirs of Babur)*, c. 2, çev. Annette Susannah Beveridge, LUZAC & CO, Londra 1922, s. 628.

⁷⁶ Michael A. Linton, Swords, A Wikipedia Compilation,

4.1. Ekber Şâh'ın Geometrik Desenli Şemşîr Kılıcı

Geometrik desenlerle süslü bu kılıç disk *kulpludur*. Güzel kavisli, sulanmış çelik bıçağı ve *altın şam işlemeli (gold damascene) kabzaya* sahiptir. Bıçak gövdesi (*namlu, blade*) üzerinde *altınla işlenmiş* bir yazıt bulunmaktadır. Yazıt tersten yazılmıştır. Bu yazıtın başında, anlamı bilinmeyen bir “ayın harfi” (ع) yer alır. Eser, Mehrangarh Fort Museum’da sergilenmektedir⁷⁷. *Kabza (hilt)* üzerinde yer alan *quillonlar*⁷⁸, disk *kulp (pommel)* ile uyumlu bir şekilde her iki uçta yine disk şeklinde sonlanmaktadır. *Kabza*, geometrik şekiller ve akan *Rûmî* motiflerden teşkil edilen desenler ile tezyin edilmiştir. Disk *kulpun* sırtındaki süngü dikkat çekmektedir. Burası da *altınla şamlıdır* ve tam ortasında bir üçgen şekli yer almaktadır. Kabzanın *sap (grip)* kısmı da *Rûmî* motifler ve bitkisel motifler ile tezyin edilmiştir. Ayrıca *namlu (blade)* üzerindeki “Yâ Zül celâl” (Ey Azamet Sahibi) hitabı da çok manalıdır. Çünkü Celâl adı hem Allah’ın kahr ve gazabına delâlet eden Allah’ın 99 isminden birisidir⁷⁹, hem de Şehzâde Ekber, Bâbürlü tahtına “Celâleddîn Ekber Şâh (Dinin Celâli Ekber Şâh)” adıyla oturmuştur. Buradan çıkan anlam ise Ekber Şâh’ın kalkanında da yaptığı gibi bu isimle hem Yaradan’ı (Allah) hem de kendisini ima etmiş olmasıdır.

<https://www.scribd.com/document/443880996/Swords>, s. 47; “Sword parts-en.svg”, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Sword_parts-en.svg (Erişim tarihi: 12.09.2024); “Sword Glossary”, <https://www.albion-swords.com/articles/images/sword-terminology.pdf> (Erişim tarihi: 12.09.2024); “Sword Anatomy 101”, <https://myliteraryquest.wordpress.com/2011/02/16/sword-anatomy-101/> (Erişim tarihi: 12.09.2024). Türkçe karşılıklar ilave edilmiş halidir.

⁷⁷ “Sword of Mughal Emperor Akbar, gold damascene in Hilt and gold inscription on blade, 1560 CE, on display at Mehrangarh fort museum, Jodhpur, India”, https://www.reddit.com/r/ArtefactPorn/comments/n8fbmn/sword_of_mughal_emperor_akbar_gold_damascene_in/; “Mughal Emperor Akbar’s Sword”, <https://photos.atimepass.com/picture.php?/1146/category/61> (Erişim tarihi: 12.09.2024).

⁷⁸ Kuillon (Quillon): Kılıcın bıçağına ve kabzasına dik açıyla uzanan koruyucu çapraz parçalardan her biridir (XVI. yüzyılın sonları, Orta Fransızca). Bkz. Paula Regan (Senior Editor), *Weapon: A Visual History of Arms and Armor*, DK Publishing, Dorling Kindersley Publishing, New York 2006, s. 11; “Sword Parts”, https://www.tf.uni-kiel.de/matwis/amat/iss/kap_2/basics/b2_1_3.html (Erişim tarihi: 12.09.2024).

⁷⁹ Süleyman Uludağ, “Celâl”, *DİA*, c. 7, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1993, s. 240.

Bıçak Gövdesindeki Yazıt:

ع يا ذلجلال

سنه هـ ٩٧٤

‘A - Yâ Zül celâl...,

Sene hî (hicri) 974.

‘A (ayın harfi), Ey Azamet Sahibi,

Hicri 974 (1560) yılı.

Resim 13: Ekber Şâh’ın 974/1560 Tarihli Şemşîr Kılıcı⁸⁰

Şemşîr, dar bıçaklı derin kavisli kılıçlara verilen Farsça bir addır⁸¹. Form olarak eğri, uca doğru incelen ve sivrilen bir biçimde imal edilir. *Tabanın* (*namlu/blade*) şekil itibariyle istirahat halinde yatan bir arslan kuyruğuna benzetilmesinden dolayı bu kılıçlara *şemşîr* (arslan kuyruğu) adı verilmiştir⁸². Avrupalılar tarafından “eğri kılıç” (*scimitar*) olarak da bilinmektedir. 16. yüzyılda İran üzerinden Hindistan’a tanıtılmıştır. Derin kavisli, tek *kenarlı* (tek kenarı keskin) ve sivrilen bıçağa (*blade*) sahip olmaları İran *şemşîr*lerinin tipik özelliğidir. Bu tür kılıçlar savurmak için son derece uygun, ancak saplamak için daha az etkili silahlar arasında yer alır⁸³.

⁸⁰ “Pk’s Page And Travelogues”, <https://www.facebook.com/pksPageAndTravelogues>; “ИНДИЯ — ПАРАЛЛЕЛЬНАЯ РЕАЛЬНОСТЬ”, <https://forum.tourtrans.ru/topic/20187-indiya---parallelnaya-realnost/page/3> (Erişim tarihi: 12.09.2024).

⁸¹ “Shamshir”, <https://www.mandarinmansion.com/glossary?search=Shamshir> (Erişim tarihi: 12.09.2024).

⁸² Hilmi Aydın, *Sultanların Silahları*, s. 30.

⁸³ Paula Regan (Senior Editor), *Weapon: A Visual History of Arms and Armor*, s. 128.

4.2. Ekber Şâh'ın Tîrahî⁸⁴ Adlı Kılıcı

Hafif bir kavise sahip olan bu *kılıç*⁸⁵ disk *kulpludur*. Altın kaplamalı çiçek motifleri ile süslü *kabzası*⁸⁶ vardır. *Kabza* üzerindeki çiçek motifleri normalden çok daha büyüktür. *Kabzanın* her iki yüzünde de birbirine benzer fakat birbirinden bir miktar farklı çiçek motifleri yer alır. Disk *kulpun* hem üst hem de alt yüzeyinde çiçek motifleri bulunur. Bu motifler, *kabzaya* nazaran çok daha küçük boyutlardadır. Kılıcın her iki *sırt*⁸⁷ kısmında da yazıt bulunmaktadır.

Resim 14: Ekber Şâh'ın Tîrahî Adlı Kılıcından Kabza Detayı (Özel Koleksiyon)⁸⁸

⁸⁴ Tîrah: Tüyleri zerdüzîde kullanılan ve adı sebzek olan yeşil bir kuş. Bkz. ‘Ali Ekber Nefîsî (Nizâmü’l Etibbâ), *Ferheng-i Nefîsî*, c. 2, Kitâb Furûşî-yi Hayyâm, h.ş. 1355, s. 1018.

⁸⁵ Bir *kılıç*, *taban* veya *namlu* adı verilen ana gövde, kılıcı tutmaya yarayan *kabza* ve eli darbelerinden koruyan *balçak* ve silahı güvenli bir şekilde taşımaya ve muhafaza etmeye yarayan *kın* olmak üzere dört ana kısımdan oluşmaktadır. Bkz. T. Nejat Eralp, *Tarih Boyunca Türk Toplumunda Silâh Kavramı ve Osmanlı İmparatorluğunda Kullanılan Silahlar*, s. 58; Hilmi Aydın, *Sultanların Silahları*, s. 52.

⁸⁶ Kabza: Arapça “tutmak, avuca almak” fiilinden türetilmiş olup tutma yeri anlamına gelmektedir. Kılıç, yay vb. silahları tutmaya yarayan, keskin olmayan kısımlara kabza denilmektedir. Bkz. T. Nejat Eralp, *Tarih Boyunca Türk Toplumunda Silâh Kavramı ve Osmanlı İmparatorluğunda Kullanılan Silahlar*, s. 58; Hilmi Aydın, *Sultanların Silahları*, s. 52.

⁸⁷ Sırt: Kabza ve balçağın altında, tabanın/gövdenin (namlu) en kalın olduğu kılıç eğiminden önceki kısımdır. Kılıcın sırtı ucuna göre üç veya dört katı kalınlıktadır. Bkz. Hilmi Aydın, *Sultanların Silahları*, s. 53.

⁸⁸ “A Personal Sword of Emperor Akbar”, <https://jugasingh.com/a-personal-sword-of-emperor-akbar> (Erişim tarihi: 12.09.2024).

Ekber Şâh'ın *Tîrahî* adlı kılıcının nitelikleri hakkında herhangi bir ek bilgi sunulmamıştır⁸⁹. Ancak bir yerde delil ve kaynak gösterilmeden *namlu* kısmının 16. yüzyıl sonlarına ait Alman bıçağı olduğu ve çelik kabzanın ise 17. yüzyılın başlarına ait ve *altın kakma* (gold inlay) olduğu belirtilmektedir. Özel bir koleksiyona ait olan bu *kılıç* 14 Aralık 2023'te Malezya İslâm Sanatları Müzesi'nde düzenlenen İslâm Sanatlarının İzlerini Sürme Sergisi'nde takdim edilmiştir⁹⁰. *Kılıç* ve detay görüntüleri aşağıda sunulmuştur.

Resim 15: Ekber Şâh'ın “*Tîrahî*” adlı kılıcından kabza ve disk kulp detayları⁹¹

Sırt Kısımındaki Yazıtlar:

شمشیر تیراهی؟ * نمود است تیغ حاصل سرفرازی * جلالدین اکبر شاه غازی *
سری دشمن یزیر ذوالفقارست بوقت بی کسی؟ * الله یارست

Şemşîr-i *Tîrahî*? * nemûde est tiğ hâsıl ser-ferâzî * Celâleddîn Ekber Şâh Gâzî *

Ser-i doşman be-zîr-i Zülfikâr est be-vakt-i *bî-kesî*? Allah yâr est.
(*Tîrahî* Kılıcı * [Bu] kılıç zafer elde ettiğini göstermiştir *
Celâleddîn Ekber Şâh Gâzî).

(Düşmanın başı *Zülfikar* altındadır, kimsesiz olduğunda Allah yardımcısıdır).

⁸⁹ “About”, <https://jugasingh.com/about>; “A Personal Sword of Emperor Akbar”, <https://jugasingh.com/a-personal-sword-of-emperor-akbar> (Erişim tarihi: 12.09.2024).

⁹⁰ “Islamic Arts Museum Malaysia’s silver jubilee celebration showcases the richness of Islamic art”, <https://www.malaymail.com/news/life/2023/12/14/islamic-arts-museum-malaysias-silver-jubilee-celebration-showcases-the-richness-of-islamic-art/107528> (Erişim tarihi: 12.09.2024).

⁹¹ Jugasingh; Islamic Arts Museum Malaysia (IAMM), Tracing Islamic Art Exhibition. “A Personal Sword of Emperor Akbar”, <https://jugasingh.com/a-personal-sword-of-emperor-akbar> (Erişim tarihi: 12.09.2024).

Resim 16: Ekber Şâh'ın “Tîrahî” adlı kılıcından sırt yazıtı detayı⁹²

Tîrahî adlı *kılıç* üzerinde Zülfikar adı da yazmaktadır. *Zülfikar*, İslâm'ın dördüncü halifesi Hz. Ali'ye izafe edilen çatal uçlu *kılıcın* özel adıdır⁹³.

4.3. Ekber Şâh'ın 1012 (1603) Tarihli Kris Kabzalı Sosun-patta Kılıcı

Sosun-patta (*Sosun-pattah*) türündeki bu *kılıcın* *kabzası*, bir *Malay hançerinden* (Malayan kris)⁹⁴ gelmektedir. Kitâbesinde “Sultan celal-ud-din Ekber” adı ve hicrî 1012 (1603) tarihi yazmaktadır. Bu silahın Ekber Şâh'a ait en eski tarihli *kılıç* olduğu bildirilmektedir. Delhi, uzun süre Bikaner'in Rajput soyunun hakimiyeti altında olduğundan⁹⁵, bu *kılıcın* Ekber Şâh (1556-1605) tarafından Bikaner racalarından Raca

⁹² “A Personal Sword of Emperor Akbar”, <https://jugasingh.com/a-personal-sword-of-emperor-akbar>

⁹³ Zülfikar kılıcı hakkında bkz. T. Nejat Eralp, *Tarih Boyunca Türk Toplumunda Silâh Kavramı ve Osmanlı İmparatorluğunda Kullanılan Silahlar*, s. 65-66; Mehmet Önder, *Antika ve Eski Eserler Kılavuzu*, s. 273.

⁹⁴ Kris/Keris: Endonezya'da, keris veya kris olarak bilinen bir tür hançer yapımında Şam bıçağı yapımına benzer teknikler kullanılırdı. Bu hançerler genelde dalgalı bıçaklı ve asimetriktir. Bkz. Arnold Pacey, *Technology in World Civilization: A Thousand-Year History*, s. 79-80; Paula Regan (Senior Editor), *Weapon: A Visual History of Arms and Armour*, s. 11; Bkz. “Indonesian Kris”, <https://en.unesco.org/silkroad/silk-road-themes/intangible-cultural-heritage/indonesian-kris> (Erişim tarihi: 12.09.2024); Ekber Şâh'ın *sosun-patta kılıcına* takılı olan kabzanın menşei hakkındaki farklı yorumlar ve benzeri kabza fotoğrafları için bkz. “Tipu Sword”, <http://www.vikingsword.com/vb/showthread.php?p=2074> (Erişim tarihi: 12.09.2024); “Saifs ve Sossun Pata'nın”, <http://www.vikingsword.com/vb/showthread.php?t=16582> (Erişim tarihi: 12.09.2024).

⁹⁵ Ekber Şâh, Racpût şehzadelerini Bâbürlü Devleti'nin hizmetine aldı. Onları hükümdarlığına, devletin zenginliğine ortak etti ve Müslüman olmaya da zorlamadı. Bkz. John Zubrzycki, *Kısa Hindistan Tarihi*, s. 130.

Rai Sing'e (1571-1612)⁹⁶ mi yoksa daha sonra Cihângîr Şâh (1605-1627) tarafından Raca Sur Sing'e (1613-1631)⁹⁷ mi hediye edilmiş olduğu bilinmemektedir⁹⁸. *Kılıç* 1950'li yıllarda Bikaner şehrinde Ganga Golden Jubilee Museum'da Silahlar Bölümü'nde ve 1961' yılında Yeni Delhi'deki Hindistan Ulusal Müzesi'nde (National Museum of India) sergilenmeye veya muhafaza edilmeye başlanmıştır⁹⁹. Ancak National Museum'un dijital arşivinde Ekber Şâh'a ait objeler arasında bu silah sunulmamaktadır.

Resim 17: Ekber Şâh'ın Sosun-patta Kılıcı¹⁰⁰

Kris kabızalı sosun-patta kılıcı üzerinde iki adet güneş ve aralarındaki çizgilerden müteşekkil bir oyma mühür vardır. Muhtemelen *namluyu* üreten atölye veya ustaya ait olmalıdır. Hint kılıçlarının geleneksel bir biçimi olan *sosun pattahın* öne doğru kavisli bir bıçağı

⁹⁶ Raja Rai Singhji (Rao Rai Singh/Rai Rai Singh), 1571 ile 1612 yılları arasında Bikaner'in Racasıydı. İlk olarak Lahor eyaletinin Subedâr'ı olarak Ekber Şâh'a hizmet etti. Gücerat ve Malva'daki Babürlü imparatorluk seferlerine katıldı ve daha sonra Burhanpur ve Lahor'da vali olarak görev yaptı. Kızlarından biri Babür İmparatoru Cihângîr Şâh ile evlendi. Raja Râi Singhji hakkında daha detaylı bilgi için bkz. Alakh Dhari, *Raja Rai Singhji*, c. I, Bikaner 1934 (Gyan Books kitabı tekrar basım yapılmıştır, Book Code: 1111007499091).

⁹⁷ Sûr Singhji/Raja Sur Singh: 11 Temmuz 1595'ten 1619'daki ölümüne kadar Marwar Rathore Krallığı'nın hükümdarıydı. Kız kardeşi Manawati Deiji (Belkis Mekânî), Babürlü İmparatoru Cihângîr Şâh'ın eşi ve halefi Şâh Cihân'ın annesiydi.

⁹⁸ Herman Goetz, *Art and Architecture Bikaner State*, Bruno Cassirer, Oxford 1950, s. 124, 167, fig. 72; *Kris kabızalı* kılıcının Bikaner'de yer alan Lalgarh Sarayı'ndan müzeye getirildiği anlaşılmaktadır. Bu sebeple Bikaner racalarından birine hediye edilmiş olduğu düşünülmektedir.

⁹⁹ Vijai Shankar Śrivastava, *Catalogue & Guide to Ganga Golden Jubilee Museum, Bikaner*, Department of Archaeology & Museums Government of Rajasthan Jaipur, Bombay 1960-1961, s. 61.

¹⁰⁰ Herman Goetz, *Art and Architecture Bikaner State*, s. 167, fig. 72; "Tipu Sword", <http://www.vikingsword.com/vb/showthread.php?p=2074> (Erişim tarihi: 12.09.2024); "Saifs ve Sossun Pata'nın", <http://www.vikingsword.com/vb/showthread.php?t=16582> (Erişim tarihi: 12.09.2024).

bulunur¹⁰¹. *Sosun pattah*, genellikle *talwar kabzasında*, kıvrılmış, genişleyen bir bıçağa sahip Hint kılıçlarını tanımlar. Doğru yazılışı *sosan pattah*dır. Sosan/süsen, Farsça “zambak” ve patta Hintçe “yaprak” anlamına gelmektedir. Genellikle tipik olarak kuzey Hindistan’a aittir ve birçok parça Pencap veya Lahor’da üretilmiş olarak tanımlanır¹⁰². *Rajput sosun pattah* diye adlandırılan bir çeşidinde ise bıçak kısmı uzunluğun son üçte birlik kısmında Osmanlı yatağan kılıçları tarzında öne doğru eğilmektedir¹⁰³. Ancak tanıttığımız *kılıcın* alt yarısının fotoğrafı sunulmamıştır. Bu sebeple türünü ve hangi alt tipe dahil olduğunu kestirmek zordur.

5. Ekber Şâh'ın Yeşim Kabzalı Hançeri (Pîş-kabz)

Ekber Şâh'a ait sadece bir *hançer* tespit edilmiştir. Bununla birlikte diğer Bâbürlü sultanları gibi çok daha fazla sayıda şahsî *hançere* sahip olmuş olmalıdır. Bâbür Şâh, hatıratında asilzadelere, beylere ve yiğitlere hediye ettiği mücevherler ile bezenmiş *hançer*lerden bahsetmektedir¹⁰⁴. Ekber Şâh da tanıttığımız bu *hançeri*, en güçlü ve güvenilir generalı olan Rajput asıllı I. Man Singh'e hediye etmiştir. Kendisinin en yenilikçi politikalarından birisinin önemli Racput (Rajput) prensleriyle ittifak kurmak olduğu bilinir¹⁰⁵.

Hançerin yeşim kabzası üzerine alçak kabartmalı bitki motifleri oyulmuştur¹⁰⁶. *Kabza sapı* ise bir bitkinin tomurcukları veya gencaları

¹⁰¹ Paula Regan (Senior Editor), *Weapon: A Visual History of Arms and Armour*, s. 191.

¹⁰² “Sosun pattah”, <https://www.mandarinmansion.com/glossary/sosun-pattah> (Erişim tarihi: 12.09.2024).

¹⁰³ “Rajput sosun pattah”, <https://www.mandarinmansion.com/item/rajput-sosun-pattah>; “18 Indian Swords: History and Characteristics of Popular Blades”, <https://swordis.com/blog/indian-swords/> (Erişim tarihi: 12.09.2024).

¹⁰⁴ Gazi Zahirreddin Muhammed Babur, *Baburnâme*, s. 579; Zahirud-din Muhammad Babur Padshah Ghazi, *The Babur-nama in English (Memoirs of Babur)*, c. 2, s. 628.

¹⁰⁵ Andre Wink, *Ekber Şah*, s. 46.

¹⁰⁶ Hançer: Ucu eğri ve sivri, kabzalı, kesici silâh. Kamaya nazaran daha küçük ve namlusu hafif eğri olan, iki kenarı keskin, ucu sivri, delici ve kesici bir silahtır. Bkz. T. Nejat Eralp, *Tarih Boyunca Türk Toplumunda Silâh Kavramı ve Osmanlı İmparatorluğunda Kullanılan Silahlar*, s. 72-73; “Khanjar”, <https://www.mandarinmansion.com/glossary/khanjar> (Erişim tarihi: 12.09.2024); Mehmet Zeki Kuşoğlu, *Resimli Ansiklopedik Kuyumculuk ve Mâden Sanatı Terimleri Sözlüğü*, s. 91-92; Mehmet Önder, *Antika ve Eski Eserler Kılavuzu*, s. 97.

şeklindedir. Sulanmış çelik bıçağın her iki yüzünde, *ricasso/forte*¹⁰⁷ bölümlerine denk gelen kısımda Farsça altın yazıt vardır. Müze tarafından fotoğrafı sunulmayan yüzde “Celâleddîn Ekber Pâdişâh Gâzî” yazdığı haber verilmektedir. Bu şekilde yazılmış olması Ekber Şâh’ın tam adından kaynaklanır. Onun tam adı Pâdişâh-ı Gâzî Ebü’l-Feth Celâlüddîn Muhammed Ekber Şâh’dır¹⁰⁸. *Kabza*, *mafsal koruyuculudur* (*knuckle-guard*). *Hançerin* 33 cm uzunluğundaki ahşap *kını*, daha sonra yapılmış olup XIX. yüzyıla tarihlenmektedir. Christie’s Müzayede Evi tarafından satılmıştır.

Hançer üzerinde yazdığı belirtilen hicri 925 yılı üzerinde durmak gerekir. Hicri 925 yılı, Miladi 1519 yılına denk düşmektedir. Ancak Ekber Şâh, söz konusu yıldan çok daha sonra 14 Ekim 1542 tarihinde doğmuştur. Bu durumda verilen tarih doğruysa sunduğumuz *hançer*, Şehzâde Ekber doğmadan önceki bir zamana yani Bâbü Şâh (Kabil’de kurduğu hanlık 1504 yılı, hükümdarlığı 1526-1530) devrine ait olmalıdır. Eğer böyleyse *hançer* Bâbü Şâh’dan Ekber Şâh’a intikal etmiş, o da I. Man Singh’e hediye etmiştir.

Resim 18: Ekber Şâh’ın Yeşim Kabzalı Hançeri¹⁰⁹

¹⁰⁷ Ricasso: Balçağın hemen altında yer alan bıçağın bilenmemiş kısmıdır. Bkz. Paula Regan (Senior Editor), *Weapon: A Visual History of Arms and Armor*, s. 11; Sivri ucun kontrolünü artırmak için kullanıcının parmağını korumanın üzerinde gezdirme yeteneğini artırır. Bkz. “The Parts of a Sword”, <https://www.albion-swords.com/swords/sword-terms.htm> (Erişim tarihi: 12.09.2024).

¹⁰⁸ Enver Konukçu, “Ekber Şâh”, s. 542; Hindistan’daki Cizvit papazları Ekber Şâh’ı Zelaldinus (Celaeddin) adıyla anmaktadır. Bkz. Andre Wink, *Ekber Şâh*, s. 81.

¹⁰⁹ “A Carved Jade-Hilted Dagger with Scabbard”, <https://www.christies.com.cn/lot/a->

Fotoğrafi sunulmayan sağ taraftaki yazıt: Ekber Şâh'ın hazinesinden, h. 925 tarihli.

Sol taraftaki yazıt: Caypûr (Jaipur) Valisi Mihrâce¹¹⁰ Man Sing'e¹¹¹ aşağıdaki Farsça ithaf yazıtı vardır¹¹²:

یہ پیش قبض مہاراج مان سنگ والئی جے پور کو عطا فرمایا گیا

Ye pîş-kabz Mahârâca Man Sing Vali-yi Caypur ko 'atâ fermâyâ giyâ

(Bu hançer Caypur Valisi Mihrace Man Singh'e hediye edildi)¹¹³.

carved-jade-hilted-dagger-with-scabbard-north-

6212053/?intObjectID=6212053&lid=4 (Erişim tarihi: 12.09.2024); Christie's, *Maharajas & Mughal Magnificence*, Christie's, Wednesday 19 June 2019, s. 456-457, foto 316, <https://cache.luxurydaily.com/wp-content/uploads/2019/06/Christies-Maharajas-Mughal-Magnificence-June-19-2019-auction-catalog-2.pdf> (Erişim tarihi: 12.09.2024).

¹¹⁰ Mihrâce ve Mahârâca, Sanskritçe büyük kral anlamına gelmektedir.

¹¹¹ Amberli Raca Bihârâ Mel, 14 yaşındaki Ekber'in yanına gelip kendisinden yardım istemiş ve bunda da başarılı olmuştur. Raca beş yıl sonra Ekber'e en büyük kızını, daha sonra da Hira Künveri (Zamanın Meryem'i) olarak tanınacak olan Harha Bai'yi eş olarak sunarak daha kişisel ve kalıcı bir ittifak teklif etti. Daha sonra ileride Amber'in hükümdarı olacak olan Mân Sing'i (hükümdarlığı 1589-1614) ve ardından da veliahd olan oğlu Bagvântas'ı (hükümdarlığı 1573-89) Ekber Şâh'ın hizmetine gönderdi. Mân Sing, Bâbürlü hanedanı içinde büyüüp yetişti, imparatorluğun en üst rütbe ve makamlarında ömrünün sonuna kadar hizmet etti. 1589'da 5.000 askerin sorumluluğunu üstlenmişti. 1592'ye değin Ekber Şâh adına Bengal, Orissa, ve Kuç Bihâr'ı fethetti. 1594'te Jharkhand, Bengal, Odisha ve Bihar eyaletlerinin valisi oldu. Ekber Şâh, ona oğlum diye hitap ederdi. İmparator, Mirza Selim'den (Cihângîr Şâh) olan torunu Hüsrev Şâh'ın taht mücadelesinde gücünü arttırmak isteyince, Hüsrev'in dayısı olan Raca Mân Sing'i ona vâsi olarak atadı. Cihângîr Şâh, tahta çıktıktan sonra Hüsrev'i hapsedirdi ve 1605'te vâsisi Raca Mân Sing'i mirzalar dışındakiler için benzeri görülmemiş bir şekilde, 7000 Mansab (7.000 kişilik askerî birliğin komutanı) rütbesiyle Bengal'e vali atayıp saraydan uzaklaştırdı. Anne tarafından kuzeni ve ilk eşinin kardeşi olan Mân Sing, Cihângîr Şâh'ın en başarılı komutanları ve valilerinden birisiydi. Bkz. Michael H. Fisher, *Bâbürlüler: Hindistan'da Bir Türk İmparatorluğu*, çev. M. Fatih Çalışır, Kronik Yayıncılık, İstanbul 2020, s. 135-136, 183, 219, 223, 238; Amber Parionai, "Who Were The Nine Gems (Navratnas) of Emperor Akbar, The Great Mughal Emperor?", April 25 2017, <https://www.worldatlas.com/articles/who-were-the-nine-gems-navratnas-of-emperor-akbar-the-great-mughal-emperor.html> (Erişim tarihi: 12.09.2024).

¹¹² "A Carved Jade-Hilted Dagger with Scabbard", <https://www.christies.com.cn/lot/a-carved-jade-hilted-dagger-with-scabbard-north-6212053/?intObjectID=6212053&lid=4> (Erişim tarihi: 12.09.2024).

¹¹³ Urduca özellikleri taşıyan bu beyti tercüme etmemde yardımcı olan Arzu Çiftsüren

Ekber Şâh'ın *yeşim kabzalı hançeri*, “*pîş-kabz*” türündedir. *Pîş-kabz* adı ön kabza anlamına gelmektedir. Türün net bir tarihsel tanımı bulunmamaktadır. Bununla birlikte koleksiyoncular onu genellikle güçlü T-şekilli bir kesite sahip *bıçak (blade)* kısmı ile tanımlarlar. Bu tip *hançerler* İran orijinli olup Bâbürlüler devrinde Hindistan'da popüler hale gelmişlerdir¹¹⁴. *Yeşim taşının* kırılabilirliği sebebiyle, çok az *yeşim kabzalı hançer*, günümüze kadar bozulmadan ulaşabilmiştir¹¹⁵. Çoğunun *mafsal koruyucusu* kırılmıştır. Bâbürlü *yeşim kabzaları* genellikle hayvan başı şeklinde olmakla birlikte bazen de tanıtılan hançerdeki gibi çiçek şeklinde oyulurdu¹¹⁶. Ekber Şâh'a ait bütün silahlar ve *yeşim kabzalı hançeri*, Bâbürlü sanatında çiçek motiflerine olan düşkünlüğün yaygın kanının aksine Cihângîr Şâh saltanatında değil de Ekber Şâh devrinde başladığını ortaya koyar. Hatta *hançerin* Bâbür Şâh'dan Ekber Şâh'a miras kaldığı kesinleşirse söz konusu ilginin devletin ilk hükümdarıyla birlikte başladığı söylenebilir. Bâbürlü sultanlarının şahsî silahlarının birçoğunda *yeşim taşı* kullanılmıştır. Bu husus Türk kültüründe *yeşim taşına* verilen önemden kaynaklanmaktadır. *Yeşim taşına*, Türkler tarafından kaş taşı, ak taş, galebe taşı (zafer taşı) ve şua taşı da denir. Tirmiz halkı ona yeşb, Buharalılar ise el-yeşb ve eşb derlerdi. Buharalılar yeşime “beyaz Çin taşı” da derlerdi, günümüzde bu taşın uluslararası adı *jade* olarak bilinmektedir¹¹⁷.

ve Bülent Özkuzugüdenli'ye teşekkür ederim. Ancak bu dönemde Urduca henüz tam teşekkül etmemiştir. Cemil Kutlutürk'e göre bu dil büyük ölçüde Brachhaşa dilidir. Bkz. Cemil Kutlutürk, “Müslüman Türklerin Hint Dili ve Literatürüne Katkısı: Hint-Sufi Metinleri”, *Bilig*, Sayı 87 (Sonbahar 2018), s. 36-37.

¹¹⁴ “Pesh-kabz”, <https://www.mandarinmansion.com/glossary/pesh-kabz-pysh-qbd> (Erişim tarihi: 12.09.2024); “Object of Month”, <http://www.nationalmuseumindia.gov.in/en/object-of-month> (Erişim tarihi: 12.09.2024).

¹¹⁵ Günümüze sağlam bir şekilde ulaşan Bâbürlü devri mafsallı korumalı yeşim kabzalı başka bir hançer için bkz. “Jewelled daggers and ceremonial swords”, <https://www.christies.com/features/Jewelled-daggers-and-ceremonial-swords-9956-7.aspx> (Erişim tarihi: 12.09.2024).

¹¹⁶ “Talismanic Devices and Imbuements on Islamic Arms”, <http://www.vikingsword.com/vb/showthread.php?t=24505&highlight=Shah+Jahan&page=4> (Erişim tarihi: 12.09.2024).

¹¹⁷ Muahhar kaynaklar “yada taşı”nı yeşim taşı ile karıştırmaktadırlar. Çok daha erken bir dönemde yaşayan Bîrûnî (ö. yaklaşık 1061) ise bunların farklı taşlar olduklarını,

Orta Asya'da eskiden Uygur Devleti sınırları içinde kalan merkezi Ahına olan Hoten'deki iki vadiden çıkardı. Seller, bu taş dağdan Çu (Çub) vadisine getirirdi. Bu vadilerden birine [ve orada bulunan yeşimlere] yürüng kaş [= ak kaş] denirdi¹¹⁸. Süt rengini andırır ve değerli olanıdır. Öbürüne kara kaş¹¹⁹ denirdi, rengi yeşile çalar ve siyahçadır. *Firuzeden* daha katıdır. Söylendiğine göre *yeşime* ya da bu taşın bir türüne üstünlük taşı derler. Türkler, düşmanlarına üstün gelmek için ve sindirimi ağır yiyeceklerden midelerinin ağrımasını için bu taş kullanırlardı. Bu sebeple mideye degecek şekilde boyna asılırdı. Ayrıca ömrü uzattığına, şans getirdiğine, iyi ilişkiler ve vefalı dostluğun simgesi olduğuna inanılırdı. Kalp ve böbrekleri güçlendirmede, vücudu yenilemede (hücre ve iskelet sistemi) faydalı olduğuna inanılırdı. Bundan dolayı Türkler savaşta üstün gelmek için *kılıçlarını*, *kuşaklarını*, *at eyerlerini* *yeşim* ile süslerlerdi. Sonra bu uygulama ve inanç başka milletlere de geçmiştir. *Yeşim taşı* takınan kişiye yıldırım çarpmadığına inanılırdı. İyisinden yüzük taşı ve bayağısından bıçak sapı yapılırdı¹²⁰.

Çinliler milattan bin yıl kadar önce, *yeşimi*, taşların en değerlisi saydıkları ve bu taşın kötü ruhları uzaklaştırdığına inandıkları için, Taocu dini merasimlerde kullanmışlardır¹²¹. Çinliler eski çağlardan beri *yeşimi* üstlerinde taşıyarak güç, sağlık ve uzun ömür kazanmayı ummuşlardır¹²².

yağmur taşının (yada taşı) Karluk Vâdisi'nin arkasındaki çöllük arazide bulunan kırmızıya dönük siyah renkli bir taş olduğunu haber vermektedir. Bkz. Ebu'r-Reyhân Muhammed b. Ahmed el-Bîrûnî, *Kıymetli Taşlar ve Metaller Kitabı (el-Cemâhir fî Ma'rifeti'l-Cevâhir)*, Biyografi ve Arapça Orijinalinden çev. Emine Sonnur Özcan, Türk Tarihi Kurumu, Ankara 2023, s. 253-254, 287-289; Yada taşı ve diğer isimleri ile yeşim taşı hakkında daha fazla bilgi için bkz. Muvaffak Eflatun, "Klasik Türk Şiirinde Türk Mitolojisinin İzleri: Yada ve Galebe Taşı Örnekleri", *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, Sayı 3 (2023), c. 6, s. 570-573, 578, 670-601.

¹¹⁸ Bîrûnî, Hotan'daki Fâş vadisinden en kıymetli yeşim olan ak yeşimlerin çıkarıldığını haber vermektedir. Bkz. Ebu'r-Reyhân Muhammed b. Ahmed el-Bîrûnî, *Kıymetli Taşlar ve Metaller Kitabı (el-Cemâhir fî Ma'rifeti'l-Cevâhir)*, s. 253.

¹¹⁹ Bîrûnî rengi bulanık olup siyaha çalan yeşimlerin Karafâş vadisinden çıkarıldığını haber vermektedir. Bkz. Ebu'r-Reyhân Muhammed b. Ahmed el-Bîrûnî, *Kıymetli Taşlar ve Metaller Kitabı (el-Cemâhir fî Ma'rifeti'l-Cevâhir)*, s. 253.

¹²⁰ Ebu'r-Reyhân Muhammed b. Ahmed el-Bîrûnî, *Kıymetli Taşlar ve Metaller Kitabı (el-Cemâhir fî Ma'rifeti'l-Cevâhir)*, s. 253-254; Mehmet Zeki Kuşoğlu, *Resimli Ansiklopedik Kuyumculuk ve Mâden Sanatı Terimleri Sözlüğü*, s. 79, 219.

¹²¹ Hilmi Aydın, *Sultanların Silahları*, s. 157.

¹²² Mircea Eliade, *Asya Simyası*, çev. Lale Arslan, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2002, s. 16-21.

Çinliler *yeşim taşı* ile kral arasında sıkı bir bağ kurmuştur. Bu sebeple bir dönem sadece imparator ve hanedan yöneticileri tarafından kullanılmasına izin verilmiştir¹²³. Söz konusu özelliklerinden dolayı *yeşim taşı* Uzak Doğu ülkelerinde asırlar boyu oymacılıkta, mücevherat ve heykeltıraş yapımında kullanılmıştır¹²⁴.

Timurlu kraliyet ailesi *yeşim taşı*nın (*nefrit*) niteliklerine hayran idi. Timurlulardan günümüze ulaşan çok kaliteli oyma parçalar bulunmaktadır¹²⁵. Dolayısıyla *yeşim taşı* kullanımı, Bâbürlülere atalarından miras kalmıştır denilebilir. Timurlular ise Çin geleneğinden etkilenmiş [olabilir]¹²⁶.

Yeşim aslında *jadeit* ve *nefrit* adlarını taşıyan iki ayrı mineralin ortak adıdır. *Jadeit*, *nefrite* oranla daha değerlidir. *Jadeit*in en değerlisi, yarı şeffaf zümrüt yeşili bir türü olan *kraliyet yeşimidir*. *Jadeit*ten daha fazla bulunan *nefrit* genellikle yeşil, gri ya da kremimsi beyaz renklindedir. Açık yeşil ve gri *nefrit* genellikle yakut ve diğer değerli taşlarla bezenmiş *hançer kabzaları*, kaseler ve kişisel mücevherler yapan Bâbürlü ustaların gözdesi olmuştur¹²⁷. Camsı-metalik parlaklık gösterir, zayıf yanar-dönerlik özelliğine sahiptir. Kolay işlenebilirliği benzerlerine göre büyük avantaj sağlar. Kıymetli ve yarı-kıymetli taşlar grubuna

¹²³ “Eski Çin Gelenekleri: Yeşim Taşı”, 15.04.2013, <https://tr.clearharmony.net/articles/a111341-Eski-Cin-Gelenekleri-Yesim-Tasi.html> (Erişim tarihi: 12.09.2024).

¹²⁴ Dünya Doğal Taş, “Yeşim Taşı ve Faydaları”, <https://www.dunyadogaltas.com.tr/ac/makale/dogal-taslarla-ilgili-bilgiler/yesim-tasi-ve-faydaları> (Erişim tarihi: 12.09.2024).

¹²⁵ Xu Xiaodong, “The Artistic Interaction on Jade Carving between China and the Western Regions from 13th to the 19th Century”, çev. Chen Xiangming, *Arts of Asia: The Foremost International Asian Arts and Antiques Magazine*, 46/1 (janv-fév 2016), s. 54-58; “Sword Guard in the Form of Confronted Dragons”, <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/56220> (Erişim tarihi: 12.09.2024); “Jade cup; carved from nephrite and polished”, https://www.britishmuseum.org/collection/object/W_1961-0213-1_1; “A Timurid Carved Jade Talismanic Pendant”, <https://www.orientalartauctions.com/object/art999621-a-timurid-carved-jade-talimanic-pendant> (Erişim tarihi: 12.09.2024).

¹²⁶ “Embarquement pour l’Empire moghol”, <https://www.louvre-lens.fr/mon-louvre-lens/embarquement-pour-lempire-moghol/> (Erişim tarihi: 12.09.2024).

¹²⁷ R. F. Symes, *Taşların Dünyası (Eyewitness Rock and Mineral)*, s. 53.

girmektedir¹²⁸. Çekiç darbesine karşı sağlamlığı, kendisini oluşturan mikroskobik liflerin kumaş gibi sıkça dokunmuş olmasından ileri gelir¹²⁹. Kristal yapısı sayesinde ince işçilik uygulamalarına olanak sağlar ve antioksidandır¹³⁰.

6. Ekber Şâh'ın Yeşim Zihgîrleri

Yay kirişini (zeh) çekerken yay ve okun deriyi sıyırmasını önlemek amacı ile başparmağa *zehgîr/zihgîr (şast, engoştâne, bow-string)* takılırdı. Bâbürlüler devrinde *zihgîr*ler değerli taş, kristal, *yeşim*, fildişi, boynuz, balık kılçığı, altın veya demir gibi kişinin statüsüne ve imkânlarına göre değişen malzemelerden imal edilmekteydi¹³¹. Ekber Şâh'a ait *yeşim taşından* yapılmış iki *zihgîr* tespit edilmiştir. Üzerlerindeki yazıtlar, tersten yazılmış gibi görünse de parmağa takılış yönlerine göre düz bir şekilde yazılmışlardır. Sultanın muhtemelen çok daha fazla sayıda *zihgîri* bulunmaktaydı. Çünkü, Bâbürlü soyluları çok sayıda *zihgîr* kuşanırdı. Bu husus devrin minyatürlerinde açıkça görülmektedir¹³².

¹²⁸ Yeşim Ercan, “En Kıymetli Mineral: Yeşim”, *Mavi Gezegen Popüler Yerbilim Dergisi*, Sayı 13 (2006), s. 29-30.

¹²⁹ Mehmet Zeki Kuşoğlu, *Resimli Ansiklopedik Kuyumculuk ve Mâden Sanatı Terimleri Sözlüğü*, s. 219.

¹³⁰ Dünya Doğal Taş, “Yeşim Taşı ve Faydaları”, <https://www.dunyadogaltas.com.tr/ac/makale/dogal-taslarla-ilgili-bilgiler/yesim-tasi-ve-faydaları> (Erişim tarihi: 12.09.2024).

¹³¹ Gayatri Nath Pant, *Studies in Indian Weapons and Warfare*, s. 64; “Archery Ring”, http://museumsofindia.gov.in/repository/record/sjm_hyd-XLIX-1338-41252 (Erişim tarihi: 12.09.2024).

¹³² Kuşağa (*patka*) iple bağlanan çok sayıda *zihgîri* gösteren bir minyatür ve bu konu hakkında bazı malumat için bkz. “Two men with archer’s rings on thumbs, dressed in white muslin clothes, one giving the other a lemon”, <https://collection.beta.fitz.ms/id/object/34003> (Erişim tarihi: 12.09.2024); “Portrait of Zamana Beg, Mahabat Khan, Folio from the Shah Jahan Album”, <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/140008587?rpp=20&pg=1&ao=on&ft=khan&pos=20> (Erişim tarihi: 12.09.2024); Stuart Cary Welch vd., *The Emperors Album*, s. 128, fig. 24; “Shah Jahan’s Thumb Ring”, <https://collections.vam.ac.uk/item/O96354/shah-jahans-thumb-unknown/> (Erişim tarihi: 12.09.2024).

6.1. Ekber Şâh'ın 1009 (1600-1601) Tarihli Açık Yeşil Yeşim Zihgîri

Zihgîrin (şast), dış yüzüne kartuş içinde “Ekber Şâh 1009” (اکبر شاه ۱۰۰۹) yazısı kazınmıştır. Yazıyı meydana getiren oymaların neyle doldurulduğu belli değildir. Günümüze ulaşan diğer Bâbürlü hükümdarlarına ait *zihgîr*ler göz önüne alındığında, yazıtlar büyük bir ihtimalle altınla yazılmış olmalıdır. Bir örnek vermek gerekirse Şâh Cihân'ın beyaz *nefrit yeşim* ve koyu yeşil *yeşim taşından* iki *zihgîr*indeki yazıtlar altın ile yazılmıştır¹³³.

İncelediğimiz *zihgîr*, karakteristik bir forma sahiptir. Hafif kahverengi kalıntılara sahip açık yeşil *yeşim taşından* yapılmıştır. Bir tarafta bir koyu şerit ve ön tarafta turuncu bir işaret dahil olmak üzere *yeşim taşına* bazı doğal katkılar yapılmıştır. Sotheby's Müzayede Evi tarafından satışa sunulmuştur. Ekber Şâh, ölümünden kısa bir süre sonra yaklaşık 1630 yılında çizilmiş olan minyatür portresinde benzer bir açık renk *zihgîr* ile resmedilmiştir.

Yazıt:

اکبر شاه ۱۰۰۹

Ekber Şâh 1009.

Resim 19: Ekber Şâh'ın Açık Yeşil Yeşim Zihgîri ve Kendi Minyatür Portresinde Taktığı Benzer Bir Zihgîr (Sağ Taraf: Şâh Cihân Albümü, The Metropolitan Museum of Art)¹³⁴

¹³³ “Shah Jahan’s Thumb Ring”, <https://collections.vam.ac.uk/item/O96354/shah-jahans-thumb-unknown/>; “Archery Ring”, http://museumsofindia.gov.in/repository/record/sjm_hyd-XLIX-1338-41252 (Erişim tarihi: 12.09.2024).

¹³⁴ “A rare and important Mughal jade Archer’s ring inscribed ‘Akbar Shah’, India,

6.2. Ekber Şâh ile Oğlu ve Halefi Cihângîr Şâh'a (1605-1627) Ait Olan Bitkisel Motifli Koyu Yeşil Yeşim Zihgîr

*Zihgîr*in iç kısmında hem Ekber Şâh'ın hem de Cihângîr Şâh'ın (1605-1627) adları yazılıdır. Her iki “Şâh” kelimesinin “h” (ه) harfi ortak olup tam üst ortada yer alır. Dolayısıyla bu *zihgîr*, her iki hükümdar tarafından da kullanılmıştır. Bununla birlikte iç kısımda yazan hicri 1032 yılı, miladi olarak 1623 yılına denk düşmektedir yani Cihângîr Şâh'ın hükümdarlık dönemine denk gelmektedir. Ancak Ekber Şâh yazısı üzerinde görülen Arapça beş sayısı bu *zihgîr*in Ekber Şâh'ın beşinci hükümdarlık yılında imal edilmiş olduğunu belirtir, çünkü 1032 yılı Cihângîr Şâh'ın saltanatının 18. yılına denk gelmektedir yani onun 5. saltanat yılı ile örtüşmemektedir. Bu *zihgîr*deki yazıtlar da muhtemelen altınla yazılmış olmalıdır. *Zihgîr*in hem ön hem de arka tarafına çiçek motifleri oyulmuştur. Uzunluğu dört ve çapı iki cm'dir. Paris'te Decorative Arts Museum'da Jade & Jewels Gallery sergisinde 30.074 envanter numarası ile sergilenmektedir¹³⁵.

Resim 20: Ekber Şâh'ın koyu yeşil yeşim zihgîri yazıtı ve detay görüntüleri (17. yüzyıl, Art Deco Museum/ Musée des Arts décoratifs)¹³⁶

dated 1009 AH/1600-1 AD”, <https://www.sothebys.com/en/auctions/ecatalogue/2012/arts-of-the-islamic-world-2012/lot.222.html> (Erişim tarihi: 12.09.2024); “Indian Jewels Art Auction”, <https://www.chandbegum.com/indian-jewels-art-auction.html>; “Akbar With Lion and Calf”, Folio from the Shah Jahan Album, <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/140008579?rpp=20&pg=1&ft=govardhan&pos=4> (Erişim tarihi: 12.09.2024).

¹³⁵ “Bague d’archer”, <http://collections.madparis.fr/bague-d-archer>; “Paris-Art Deco Museum-Jade & Jewels Gallery”, <https://www.eurojade.fr/en/jade-jewels-gallery> (Erişim tarihi: 12.09.2024).

¹³⁶ “Bague d’archer”, <http://collections.madparis.fr/bague-d-archer>; “Paris-Art Deco Museum-Jade & Jewels Gallery”, <https://www.eurojade.fr/en/jade-jewels-gallery> (Erişim tarihi: 12.09.2024).

Yazıt:

اکبر شاه ۵ - ۵

جهان کر شاه ۱۰۳۲

Ekber Şâh 5 – 5

Cihânkir (Cihângîr) Şâh 1032.

Resim 21: Ekber Şâh'ın Koyu Yeşil Yeşim Zihgîrinden Desen Detayları

Sonuç

Tanıtılan silahlar, Bâbürlü İmparatoru Ekber Şâh'ın şahsî silahlarıdır. Bir tanesi (*yeşim kabzalı hançer*) Ekber Şâh tarafından en güçlü ve güvenilir generali I. Man Singh'e hediye edilmiştir. Bu silahlar incelendiğinde imal edilirken hiçbir masraftan kaçınılmadığı pahalı, dayanıklı ve kıymetli malzemelerin tercih edildiği görülmektedir. Silahlar üzerindeki oymaların ve motiflerin kalitesi ve güzelliği devrin en usta zanaatkarları ve sanatkarları tarafından üretildiklerini ortaya koyar. Tanıtılan silahlar, son derece yüksek bir sanat zevki ile üretilmişlerdir. Bakanların gözlerini kamaştırmak ve onları hayran bırakmak üzere tasarlanmışlardır.

Silahların tamamı bitkisel motiflerle zengin bir şekilde tezyin edilmiştir. Yaprak motiflerinden bazıları *Rûmî* denilen stilize edilmiş motifleridir. Ekber Şâh'ın *kalkanı* ise çok daha kompleks bir yapıya sahiptir. İnsan, hayvan ve bitki çizimleriyle süslenmiştir. Buna insan yüzü şeklinde stilize edilmiş güneşi ve altı köşeli yıldızı da dahil etmek gerekir. Silahların her biri, Bâbürlü sanatını karakterize eden çiçek motiflerine hayranlığın Ekber Şâh devrinden itibaren başlamış olduğunu ortaya koyar. Ekber Şâh'ın *hançerinin* kendisine dedesi Bâbürlü Şâh'dan miras kaldığı anlaşılmaktadır. Eğer böyleyse Bâbürlü sanatında ve devrin silahları üzerinde çiçek motiflerinin yoğun bir şekilde işlenmesi devletin ilk hükümdarıyla birlikte başlamış olmalıdır. Hükümdarın geometrik

desenli *şemşîr kılıcı* ise yoğun bir şekilde geometrik motiflerle süslenmiştir. Bunların arasına az miktarda *Rûmî* motifi yerleştirilmiştir. *Nesta'lik* gibi hatlar ile yazılan kitabeler silahların tezyinatının önemli bir ögesidir. *Yelek zırhı* ve geometrik desenli *şemşîr kılıcı* üzerindeki yazıtların tersten (baş aşağı duracak şekilde) yazılmış olması dikkati çekmektedir. Bununla birlikte diğer yazıtlar normal bir şekilde yazılmıştır. *Zırh* takımındaki *tulga* ve *kolçak* hariç bütün silahlar üzerinde yazıt bulunmaktadır. Yazıtların çoğu altınla yazılmıştır. Sadece iki *yeşim zihgîr* üzerinde altın yazıt görülmemektedir. Bu durum yazıtların dökülmüş veya kazınarak çalınmış olmasından kaynaklanmış olabilir. Şâh Cihân'a ait iki *yeşim zihgîr*deki yazıtların altınla yazılmış olması, Ekber Şâh'a ait *zihgîr*lerdeki yazıtların da altınla yazılmış olma ihtimalini güçlendirmektedir. Yazıtlardan bazıları çeliğin kabartılması bazıları ise oyulan deliklere altın çakılması (*kûft-gerî*) tekniği ile yazılmıştır. Bütün yazıtlar oyma, kabartma ve çakma teknikleriyle hazırlanmıştır. Silahlar üzerindeki hemen hemen bütün yazı, motif, resim ve şekillerin yapımında altın kullanılmıştır.

Bâbürlü hanedanının atası olan Timurlu hanedanı zamanında *yeşim taşına* büyük bir ilgi gösterildiği günümüze ulaşan sanat eserlerinden anlaşılmaktadır. Söz konusu ilgi ve sevgi Bâbürlü hanedanı devrinde de devam etmiştir. Çalışmada Ekber Şâh'a ait bir *yeşim kabzalı hançer* ve iki *yeşim zihgîr* tanıtılmıştır. Hemen hemen bütün Bâbürlü sultanlarının *yeşim taşına* büyük bir ilgi duydukları, kişisel silahlarının ve eşyalarının imalinde *yeşim taşı* kullanmaya özen gösterdikleri günümüze ulaşan objelerden bilinmektedir. *Yeşim*, Bâbürlü tören silahlarının imalatında en çok tercih edilen kıymetli taşlar arasında yer almıştır. Söz konusu *yeşim taşı* sevgisinde Türk ve Çin kültüründe bu taşta çok büyük değer veriliyor olması ve iki kültür arasındaki karşılıklı ilişkiler etkili olmuş olmalıdır.

Ekber Şâh'ın silahları hakkında bazı tartışmalar bulunmaktadır. Çalışmada aktarıldığı üzere bunlardan ilki hükümdarın *yelek zırhının* mevcut tek plakasının göğüs plakası mı yoksa sırt plakası mı olduğu yönündeki tartışmadır. Üzerindeki yazıtlar ve son derece dekoratif olmasından dolayı sergilendiği müze tarafından ve bazı araştırmacılar tarafından bu parçanın göğüs plakası olduğu zannedilmiştir. Çalışmada sunulan aynı modeldeki zırh fotoğraflarıyla bu parçanın sırt plakası olduğu ortaya konulmuştur.

İkinci tartışma *yelek zırhı* üzerindeki yazıtların neden tersten yazılmış olduğudur. Muhtemelen tersten yazmaya sahibini koruyan tılsımsal anlamlar yüklenmiş olmalıdır. Diğer bir ihtimal sanatçıların yazıyı en rahat yazacakları şekilde, yazının en güzel görüneceği şekilde ilgili yüzeyi kullanmaya çalışmış olmalarıdır. Yani estetik gayeler ile hareket etmiş olmalarıdır. Ayrıca yelek zırhı bir istisna olmayıp sultanın geometrik desenli *şemşîr kılıcı*ndaki yazılar da tersten yazılmıştır. Son tahlilde hükümdarın diğer silahlarındaki yazılar olması gerektiği gibi yazılmıştır. Bu da söz konusu uygulamanın sanatçıların bir tercihi olduğunu ortaya koymaktadır.

Üçüncü tartışma *yelek zırhının* Portekiz yapımı olup olmamasıdır. Portekiz yapımı olabilir. Ancak tezyinat ve süslemelerin tamamen Bâbürlü saray atölyesine ait olduğu anlaşılmaktadır. Zırh üzerindeki son derece ince işçilikli, girift ve uzman olmayanların okumakta zorlandığı hat yazıları ve Bâbürlü hanedanın sanat zevkini yansıtan son derece kompleks bitki, çiçek ve Rûmî motif ağırlıklı tezyinat bu savı kanıtlar niteliktedir.

Dördüncü tartışma çalışmada tanıtılan kalkanın Ekber Şâh'a ait olup olmamasıdır. Kalkan üzerinde İkizler, Başak ve Kova burçlarını sembolize etmek için çizilen insan figürleri, bilim adamlarının bu kalkana daha sonraki bir tarih atfetmesine yol açan Avrupa kostümlerine sahiptir. Bununla birlikte Ekber Şâh'ın sarayında çalışan çok sayıdaki Avrupalı sanatçının varlığı karşılıklı etkilenmeyi mümkün kıldığı için bu iddia kesin bir sonuca ulaştırılamaz. Nitekim Bâbürlü duvar resimlerinde ve minyatürlerinde Avrupa resim ve gravürlerinden kopyalanarak veya uyarlanarak çizilmiş olan pek çok unsur (insan, melek vb. figürler) bulunmaktadır. Bununla birlikte Ekber Şâh'ın dini inanışları, astroloji merakı ve güneşe olan özel ilgisi, *kalkana* resmedilen burç sembolleri, güneş figürü, *Shatkona* (Hindu yıldızı) ve bunun Balık Burcu hizasına konumlandırılmasında açıkça görülmektedir. Daha da önemlisi kalkanın Bâbürlü saray atölyesinden çıktığını gösteren son derece sanatkarane işçiliği, kalkanın Ekber Şâh'a ait olduğu yönünde güçlü bir kanıt sunmaktadır. Kalkanın dekorasyonu Bâbürlü hanedanın tabiat ve çiçek sevgisini açıkça yansıtmakta, Bâbürlü sanatının karakteristik özelliklerini taşımaktadır.

Silahların neredeyse tamamında Ekber Şâh'a ait olduklarını gösteren ve hangi tarihte yapıldıklarını belirten yazıtlar vardır. Ayrıca

bazılarında hükümdarın saltanatının kaçınıcı yılında yapıldıklarını belirten sayılar da yer alır. Yazıtlar içerisinde Kur'ân'dan ayeteler ve Farsça ve Urduca bazı beyitler yer almaktadır. Ekber Şâh'ın *hançeri* üzerinde ayrıca kendisi tarafından kime hediye edildiğini gösteren bir yazıt da bulunmaktadır. Bu yazıt Ekber Şâh devrinde başlayan Bâbürlü-Rajput ittifakını da sergilemektedir.

Ekber Şâh'ın *kalkanı* üzerindeki motifler, semboller ve yazıtlar bu silahın propaganda amaçlı olarak üretildiğini açıkça ortaya koyar. Bu *kalkan*, onun şanını yüceltmek ve zatının Hintliler tarafından bir Avatar ve Müslümanlar tarafından bir Mehdî olarak algılanmasını sağlamak üzere üretilmiştir. Ekber Şâh, tanıtılan silahları bir savaş aracı olmaktan ziyade bir sosyal statü göstergesi olarak kullanmıştır. Son olarak belirtmek gerekir ki bu makale, Bâbürlü İmparatoru Ekber Şâh'ın kişisel silahları hakkında yazılan ilk müstakil çalışmadır ve bu konudaki ilk kapsamlı çalışma olmuştur.

KAYNAKÇA / REFERENCES

Kaynak Eserler / Primary Sources

- Abul Fazl ‘Allami, *The Ain-i Akbari*, çev. H. Blochmann, c. 1, Calcutta 1873
- Ebu’l-fazl-ı ‘Âllâmî, *Âin-i-Ekberî*, c. 1, ed. H. Blochmann, Calcuta 1872, Reprint 1993 (Özgün eser h. 998/1590- h. 1011/1602 tarihlidir)
- Ebul Fazl-i ‘Allâmî, *Ekbernâme*, I, be-tashih el-Mevlevî ‘Abdurrahîm, Mazharul‘acâib Press, Kalküta 1877
- Ebu’r-Reyhân Muhammed b. Ahmed el-Bîrûnî, *Kıymetli Taşlar ve Metaller Kitabı (el-Cemâhir fî Ma‘rifeti’l-Cevâhir)*, Biyografi ve Arapça Orijinalinden çev. Emine Sonnur Özcan, Türk Tarihi Kurumu Yayınları, Ankara 2023
- Gazi Zâhireddin Muhammed Babur, *Baburnâme*, Doğu Türkçesinden çev. Reşit Rahmeti Arat, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2006.
- Kur‘ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâlî*, Haz. Hayrettin Karaman vd., Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara 2010
- Niccolao Manucci, *Storia do Magor or Mogul India 1653-1708*, c. 2, çev. William Irvine, Londra 1907
- Zahirud-din Muhammad Babur Padshah Ghazi, *The Babur-nama in English (Memoirs of Babur)*, c. 1-2, translated Annette Susannah Beveridge, LUZAC & CO, Londra 1922

Araştırma ve İnceleme Eserleri / Secondary Sources

- ASBURY, Robin Christine, Geç Dönem Osmanlı Kılıçlarında Tılsım Sembolizmi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul 2022
- AYDIN, Hilmi, *Sultanların Silahları*, T.C. Turizm ve Kültür Bakanlığı, Ankara 2012
- BAYUR, Y. Hikmet, *Hindistan Tarihi*, c. 2, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1987
- BİLKAN, Ali Fuat, *Ekber Şah ve Din-i İlâhî*, Timaş Yayınları, İstanbul 2015
- BÜNGÜL, Nurettin Rüştü, *Eski Eserler Ansiklopedisi*, c. 2, Tercüman 1001 Temel Eser, y.y. t.y.
- CARTWRIGHT, Mark, “Portuguese Goa”, *World History Encyclopedia*, 11 Haziran 2021, https://www.worldhistory.org/Portuguese_Goa/

- CHRISTIE'S, *Maharajas & Mughal Magnificence*, Christie's, Wednesday 19 June 2019, <https://cache.luxurydaily.com/wp-content/uploads/2019/06/Christies-Maharajas-Mughal-Magnificence-June-19-2019-auction-catalog-2.pdf>
- ÇORUHLU, Tülin, *Osmanlı Tüfek, Tabanca ve Teçhizatları (Askerî Müzeden Örneklerle)*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1993
- DEDE KODAMAN, Mehtap, *Orta Asya Hayvan Üslubu'nun Modern Resim Eğitimi'nde Değerlendirilmesi*, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul 2010
- DHARİ, Alakh, *Raja Rai Singhji*, c. 1, Bikaner 1934 (Gyan Books tekrar basım, Book Code: 1111007499091)
- DOHHODÂ, 'Ali Ekber, *Ferheng-i Mutavassıt-i Dehhodâ*, c. 1-2, zîr-i nazar-i Seyyid Ca'fer Şehîdî, Müessese-i İntişârât-i Dânişgâh-i Tahrân, Tahrân 1390
- DOWEN, Keith "The Introduction and Development of Plate Armour in Medieval Western Europe C. 1250-1350", *Fasciculi Archaeologiae Historicae Fasc*, XXX, PL, s. 19-28.
- Dünya Doğal Taş, "Yeşim Taşı ve Faydaları", <https://www.dunyadogaltas.com.tr/ac/makale/dogal-taslarla-ilgili-bilgiler/yesim-tasi-ve-faydalari>
- EFLATUN, Muvaffak, "Klasik Türk Şiirinde Türk Mitolojisinin İzleri: Yada ve Galebe Taşı Örnekleri", *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, Sayı 3 (3 Eylül 2023), c. 6, s. 570-601
- ELIADE, Mircea, *Asya Simyası*, çev. Lale Arslan, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2002
- ERALP, T. Nejat, *Tarih Boyunca Türk Toplumunda Silâh Kavramı ve Osmanlı İmparatorluğunda Kullanılan Silahlar*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1993
- ERCAN, Yeşim, "En Kıymetli Mineral: Yeşim", *Mavi Gezegen Popüler Yerbilim Dergisi*, Sayı 13 (2006), s. 29-31
- FATHALİZADE, Ali, "Ortaçağda, Yakındoğuda Demir Çelik Üretimi ve Kılıç Yapımı", *Metalürji Mühendisleri Dergisi*, Sayı 158 (2010), s. 34-43
- FISHER, Michael H., *Bâbürlüler: Hindistan'da Bir Türk İmparatorluğu*, çev. M. Fatih Çalışır, Kronik Yayıncılık, İstanbul 2020
- GOETZ, Herman, *Art and Architecture Bikaner State*, Bruno Cassirer, Oxford 1950

- KANSOY, Umut “Babür Sultanlarının Murassa Silahları”, *Derin Tarih Dergisi (Özel Sayı 20: BÂBÜRLÜLER)*, 2022, s. 102-107
- KANDEL, Suvas Chandra, “Term Paper-Significance of Ohm, Swastika and Shatkona Symbols in Hindu Culture”, 27 Haziran 2018,
https://www.academia.edu/38142610/Term_Paper_Significance_of_Ohm_Swastika_and_Shatkona_Symbols_in_Hindu_culture_Suvas_Chandra_Kandel_docx
- KARDAŞ, Nevin vd. (Yazma Komisyonu Üyeleri), *Örnekleriyle Türkçe Sözlük*, c. 3, MEB Yayınları, İstanbul 2004
- KOCH, Ebba, *Mughal Art and Imperial Ideology*, Oxford University Press, Yeni Delhi 2001.
- KONUĞU, Enver, “Ekber Şah”, *DİA*, c. 10, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1994, s. 542-544
- KONUĞU, Enver, “Bâbü”, *DİA*, c. 4, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1991, s. 395-400.
- KRISHNA, Gurudev Shri Lahari, *Jaipur Addresses*, Partridge Publishing, Gurugram 2014
- KUŞOĞLU, Mehmet Zeki, *Resimli Ansiklopedik Kuyumculuk ve Mâden Sanatı Terimleri Sözlüğü*, Bilnet Matbaacılık ve Yayıncılık, İstanbul 2022
- KUTLUTÜRK, Cemil, “Müslüman Türklerin Hint Dili ve Literatürüne Katkısı: Hint-Sufî Metinleri”, *Bilig*, Sayı 87 (Sonbahar 2018), s. 33-58
- LINTON, Michael A., *Swords*, A Wikipedia Compilation, <https://www.scribd.com/document/443880996/Swords>
- MACHATE, Walter, “Altı Köşeli Yıldız”, *Mimar Sinan Dergisi*, Sayı 120 (Haziran 2001), s. 59-68
- MERİÇ, Cemil, *Bir Dünyanın Eşiğinde*, yay. haz. Mahmut Ali Meriç, İletişim Yayınları, İstanbul 1994
- NEFÎSÎ, ‘Ali Ekber (Nizâmü’l Etibbâ), *Ferheng-i Nefîsî*, c. 2, Kitâb Furûşî-yi Hayyâm, y.y. 1355
- ORTHMANN, Eva, “Astrology at the Mughal Court”, Lecture, University of Delhi, New Delhi, 23.03.2017, s. 1-10
- OWL, Silent, “Bu Avrupa zırhı bir zamanlar Asya’nın her yerinde aranıyordu, ancak Japonlar tarafından kopyalandı”, *Soğuk Silah Araştırma Enstitüsü*, Çin, 17.05.2019, <https://history.ifeng.com/c/7mkL2xfJQLC>

- ÖGEL, Bahaeddin, *Türk Mitolojisi*, c. 2, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2010
- ÖNDER, Mehmet, *Antika ve Eski Eserler Kılavuzu*, Türkiye İş bankası Kültür Yayınları, İstanbul 1998
- PALA, İskender, “Mühr-i Süleyman”, *DİA*, c. 31, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2020, s. 523-525
- PACEY, Arnold, *Technology in World Civilization: A Thousand-Year History*, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts 1991
- PARIONAI, Amber, “Who Were The Nine Gems (Navratnas) of Emperor Akbar, The Great Mughal Emperor?”, 25.04.2017, <https://www.worldatlas.com/articles/who-were-the-nine-gems-navratnas-of-emperor-akbar-the-great-mughal-emperor.html>
- PELSAERT, Francisco, *Francisco Pelsaert'e Göre Cihangir'in Hindistan'ı*, çev. Emre Ömür, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2021
- POPP, Stephan, “Mughal Horoscopes as Propaganda”, *Journal of Persianate Studies*, Sayı 1 (2016), c. 9, s. 45-59
- PULTAR, Mustafa, *Yıldız Adları Sözlüğü*, ed. Ali Berktaş, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2007
- REGAN, Paula (Senior Editor), *Weapon: A Visual History of Arms and Armor*, DK Publishing, Dorling Kindersley Publishing, New York 2006
- REİS, Bedriye, “XVI-XVII. Yüzyıllarda Hindistan'da Din-i İlâhî Tartışmaları ve İmâm-ı Rabbânî”, *TASAVVUF: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, Sayı 16 (2006), c. 7, s. 211-234
- SASTRÎ, Makhanlal Roychoudhury, *The Din-i Ilahi or The Religion Of Akbar*, The University of Calcutta, Calcutta 1941
- SAVAŞ, Müslime Melis, “Babürlü Sarayındaki Kadın Tüccarlar: Meryem -uz-Zaman (Codha Bai), Nur Cihan, Cihanârâ ve Onların Ticari Faaliyetleri”, *Türkiye'de Hindistan Çalışmaları-II*, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara 2023, s. 159-173
- SILVA, Francisco Santos, “Symbols in Weapons and Weapons as Symbols: The Socio-Religious Significance of Decoration in Indian Weaponry in the Collection of Dr. Jorge Caravana”, *Caravana Collection*, s. 1-20, <https://caravanacollection.com/wp-content/uploads/2023/11/symbols-in-weapons.pdf>
- ŚRIVASTAVA, Vijai Shankar, *Catalogue & Guide to Ganga Golden Jubilee Museum, Bikaner*, Department of Archaeology & Museums Government of Rajasthan Jaipur, Bombay 1960-1961

- SÖZEN, Metin ve Uğur Tanyeli, *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*, Remzi Kitapevi, İstanbul 2003.
- SYMES, R. F., *Taşların Dünyası (Eyewitness Rock and Mineral)*, çev. Gürol Seyitoğlu, Tübitak Popüler Bilim Kitapları, Ankara 2005
- ŞAHİN, H. Hilal, *Hindistan'da Türk rönesansı: Ekber Şah ve Dîn-i İlâhî'si*, ed. Halil İbrahim Binici, Selenge Yayınları, İstanbul 2020
- THE ART OF LIVING, “Klasik Güneş Selamlamasında Ustalaşım”, <https://www.artofliving.org/us-en/yoga/poses/sun-salutation>
- TURANİ, Adnan, *Sanat Terimleri Sözlüğü*, Toplum Yayınları, Ankara 1975
- TÜRELİ, İdil, *Türk Sanatında Altı Köşeli Yıldız*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006
- TÜRKKAN, Tahir, “Uçu-eki veya Mührü Süleyman (Büyük Araştırmacı Kâzım Mirşan'ın Tesbitleri)”, <https://www.angelfire.com/tn3/tahir/trk92k.html>
- ULUDAĞ, Süleyman, “Celâl”, *DİA*, c. 7, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1993, s. 240
- WELCH, Stuart Cary, vd., *The Emperors Album*, The Metropolitan Museum of Art, New York 1987
- WINK, Andre, *Ekber Şah*, çev. Uğur Gezen, VakıfBank Kültür Yayınları, İstanbul 2020.
- XIAODONG, Xu, “The Artistic Interaction on Jade Carving between China and the Western Regions from 13th to the 19th Century”, çev. Chen Xiangming, *Arts of Asia: The Foremost International Asian Arts and Antiques Magazine*, 46/1 (janv-fév 2016), s. 53-62
- YILDIRIM, Halim, “Hinduizm'deki Son Avatar Kalki İnancı ile Hristiyanlık'taki Mesih İnancı Karşılaştırması”, *Medium*, Oct 8, 2023, <https://medium.com/@halimyildirim/hi%CC%87ndui%CC%87Medium>, <https://medium.com/@halimyildirim/hinduizmdeki-son-avatar-kalki-inanci-ile-hiristiyank-taki-mesih-inanci-karsilastirmasi-7fe4471e4880>
- ZIMMER, Heinrich, *Hint Sanatı ve Uygarlığında Mitler ve Simgeler*, çev. Gül Çağalı Güven, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2004
- ZUBRZYCKI, John, *Kısa Hindistan Tarihi*, çev. Zeynep Demir, Say Yayınları, İstanbul 2023

Resim ve Dijital Kaynaklar

“About”, <https://jugasingh.com/about>

“A Carved Jade-Hilted Dagger with Scabbard”,
<https://www.christies.com.cn/lot/a-carved-jade-hilted-dagger-with-scabbard-north-6212053/?intObjectID=6212053&lid=4>

“Akbar With Lion and Calf”, Folio from the Shah Jahan Album,
<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/140008579?rpp=20&pg=1&ft=govardhan&pos=4>

“A Personal Sword of Emperor Akbar”, <https://jugasingh.com/a-personal-sword-of-emperor-akbar>

“A rare and important Mughal jade Archer’s ring inscribed ‘Akbar Shah’, India, dated 1009 AH/1600-1 AD”,
<https://www.sothebys.com/en/auctions/ecatalogue/2012/arts-of-the-islamic-world-2012/lot.222.html>

“Archery Ring”,
http://museumsofindia.gov.in/repository/record/sjm_hyd-XLIX-1338-41252

“Armour attributed to Akbar”,
<https://artsandculture.google.com/asset/armour-attributed-to-akbar/FAF9KkiK2YUgnA>

“A Timurid Carved Jade Talimanic Pendant”,
<https://www.orientalartauctions.com/object/art999621-a-timurid-carved-jade-talimanic-pendant>

“A Watered-Steel Cuirass: Hyderabad, Deccan, India, Dated Ah 1192/1778-79 AD”, <https://www.christies.com/en/lot/lot-6419683>

“Bague d’archer”, <http://collections.madparis.fr/bague-d-archer>

“CSMVS Mumbai Guide: Director’s Top 10 Picks”,
<https://www.theheritagelab.in/csmvs-guide-museum-directors-picks/>

“Cuirass”, <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/22848>

“Damascening”,
<https://www.mandarinmansion.com/glossary/damascening>

“Dünyanın en büyük Türk İslam Mezarlığı, yeşille bütünleşiyor”,
6.04.2019, <https://www.aa.com.tr/tr/pg/foto-galeri/dunyanin-en-buyuk-turk-islam-mezarligi-yesille-butunlesiyor/0>

- “18th Century Shikargah Shield”,
https://www.runjeetsingh.com/inventory/350/18th_century_shikargah_shield
- “18 Indian Swords: History and Characteristics of Popular Blades”,
<https://swordis.com/blog/indian-swords/>
- “Embarquement pour l’Empire moghol”,
<https://www.louvre-lens.fr/mon-louvre-lens/embarquement-pour-lempire-moghol/>
- “Emperor Akbar’s shield-dated 1593”,
<https://www.flickr.com/photos/301202/15123788970>
- “Eski Çin Gelenekleri: Yeşim Taşı”, 15.04.2013,
<https://tr.clearharmony.net/articles/a111341-Eski-Cin-Gelenekleri-Yesim-Tasi.html>
- “ИНДИЯ – ПАРАЛЛЕЛЬНАЯ РЕАЛЬНОСТЬ”,
<https://forum.tourtrans.ru/topic/20187-indiya---parallelnaya-realnost/page/3/>
- “Indian Gold-Inlaid, Koftgari-work Cross”,
<https://www.michaelbackmanltd.com/object/indian-gold-inlaid-koftgari-work-cross/>
- “Indian Jewels Art Auction”, <https://www.chandbegum.com/indian-jewels-art-auction.html>
- “Indonesian Kris”, <https://en.unesco.org/silkroad/silk-road-themes/intangible-cultural-heritage/indonesian-kris>
- “Islamic Arts Museum Malaysia’s silver jubilee celebration showcases the richness of Islamic art”,
<https://www.malaymail.com/news/life/2023/12/14/islamic-arts-museum-malaysias-silver-jubilee-celebration-showcases-the-richness-of-islamic-art/107528>
- “Jade cup; carved from nephrite and polished”,
https://www.britishmuseum.org/collection/object/W_1961-0213-1_1
- “Jewelled daggers and ceremonial swords”,
<https://www.christies.com/features/Jewelled-daggers-and-ceremonial-swords-9956-7.aspx>
- “Khanjar”, <https://www.mandarinmansion.com/glossary/khanjar>
- “Koftgari”, <https://www.mandarinmansion.com/glossary/koftgari-kwft-gry>

- “Mughal Emperor Akbar’s Sword”,
<https://photos.atimepass.com/picture.php?/1146/category/61>
- “Paris-Art Deco Museum-Jade & Jewels Gallery”,
<https://www.eurojade.fr/en/jade-jewels-gallery>
- “Personal Armour of Emperor Akbar”,
<https://csmvs.in/collections/personal-armour-of-emperor-akbar/>
- “Personal Armour of Emperor Akbar”,
<https://www.indianculture.gov.in/museums/personal-armour-emperor-akbar>
- “Pesh-kabz”, <https://www.mandarinmansion.com/glossary/pesh-kabz-pysh-qbd>
- “Object of Month”,
<http://www.nationalmuseumindia.gov.in/en/object-of-month>
- “Pk’s Page And Travelogues”,
<https://www.facebook.com/pksPageAndTravelogues>
- “Portrait of Zamana Beg, Mahabat Khan, Folio from the Shah Jahan Album”,
<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/140008587?rpp=20&pg=1&ao=on&ft=khan&pos=20>
- “Rajput sosun pattah”,
<https://www.mandarinmansion.com/item/rajput-sosun-pattah>
- “Round sign Akbars with depiction of the zodiac signs”,
<https://www.akg-images.com/archive/-2UMDHUPD61VO.html>
- “Saff Sûresi”, <https://kuran.diyagnet.gov.tr/mushaf/kuran-meal-2/saff-suresi-61/ayet-13/diyagnet-isleri-baskanligi-meali-1>
- “Saff Suresi-10-14. Ayet Tefsiri”,
<https://kuran.diyagnet.gov.tr/tefsir/Saff-suresi/5173/10-14-ayet-tefsiri>
- “Saifs ve Sossun Pata’nın”,
<http://www.vikingsword.com/vb/showthread.php?t=16582>
- “Satkona-Star of David or Star of Goloka?”,
<https://gosai.com/writings/satkona-star-of-david-or-star-of-goloka>
- “Shah Jahan’s Thumb Ring”,
<https://collections.vam.ac.uk/item/O96354/shah-jahans-thumb-unknown/>
- “Shamshir”,
<https://www.mandarinmansion.com/glossary?search=Shamshir>

- “Shield of Emperor Akbar”, <https://indianculture.gov.in/artefacts-museums/shield-emperor-akbar>
- “Shield of Maharana Sangram Singh II”,
https://artsandculture.google.com/asset/shield-of-maharana-sangram-singh-ii-unknown/owFdup6I_U0HNw?hl=en
- “Sosun pattah”, <https://www.mandarinmansion.com/glossary/sosun-pattah>
- “Sword Anatomy 101”,
<https://myliteraryquest.wordpress.com/2011/02/16/sword-anatomy-101/>
- “Sword Glossary”, <https://www.albion-swords.com/articles/images/sword-terminology.pdf>
- “Sword Guard in the Form of Confronted Dragons”,
<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/56220>
- “Sword of Mughal Emperor Akbar, gold damascene in Hilt and gold inscription on blade, 1560 CE, on display at Mehrangarh fort museum, Jodhpur, India”,
https://www.reddit.com/r/ArtefactPorn/comments/n8fbmn/sword_of_mughal_emperor_akbar_gold_damascene_in/
- “Sword of Mughal Emperor Akbar, gold damascene in Hilt and gold inscription on blade, 1560 CE, on display at Mehrangarh fort museum, Jodhpur, India”,
https://www.reddit.com/r/ArtefactPorn/comments/n8fbmn/sword_of_mughal_emperor_akbar_gold_damascene_in/
- “Sword Parts”, https://www.tf.uni-kiel.de/matwis/amat/iss/kap_2/basics/b2_1_3.html
- “Sword parts-en.svg”,
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Sword_parts-en.svg
- “Talismanic Devices and Imbuements on Islamic Arms”,
<http://www.vikingsword.com/vb/showthread.php?t=24505&highlight=Shah+Jahan&page=4>
- “The Catalan Atlas”, <https://pitt.libguides.com/silkroads/catalanatlas>
- “The Parts of a Sword”, <https://www.albion-swords.com/swords/sword-terms.htm>
- “The Secret of “Vishnu-Chakra”-The Signet Seal of Lord Narayana”,
http://host85.byethost4.com/site/documents/detailed_info/the_vishnu_chakra.html?i=1

“Tipu Sword”,

<http://www.vikingsword.com/vb/showthread.php?p=2074>

“Two men with archer’s rings on thumbs, dressed in white muslin clothes, one giving the other a lemon”,

<https://collection.beta.fitz.ms/id/object/34003>

Extended Summary

The study aims to compile, introduce, and interpret Baburid Emperor Akbar Shah's personal weapons. No previous study has been conducted to bring together Akbar Shah's weapons. Therefore, Indian and world museums and important auction houses were carefully scanned to gather information. Akbar Shah's cuirass, helmet, and two arm guards were identified. Furthermore, three swords, a jade-hilted dagger, and two jade thumb rings were also found. Almost all of these weapons have inscriptions indicating that they belong to Akbar Shah. Some of them also contain verses, prayers, and couplets. The writings and decorations in question are in gold. These inscriptions in calligraphy are also an essential element of decoration. In addition, the inscriptions on Akbar Shah's jade-hilted dagger display the Mughal-Rajput alliance that took place during his time.

Akbar Shah's (1556-1605) weapons featured mainly plant motifs as decorative elements. Flower motifs symbolized Mughal taste in the 17th and 18th centuries. It is said that the admiration for plant motifs seen in Mughal art began during the reign of Jahangir Shah (1605-1627). However, all the weapons introduced in this study reveal that this fondness for plant motifs began during the reign of Akbar Shah. Considering the evidence that the jade-handled dagger was passed down to Akbar Shah from his ancestor Babur (1526-1530), the roots of this interest can be traced back to the state's first ruler. There are also geometric motifs, animals (animal style), and human drawings on these weapons. Rumi motifs, common in Turkish art, were also widely used.

This study transcribes the original texts of the inscriptions on Akbar Shah's weapons and translates them into Turkish. It provides information on the characteristics and artistic features of the weapons and examines the manufacturing techniques used while explaining terms related to metallurgy and jewelry where appropriate. It also points out the characteristics of the precious stones used in manufacturing the weapons, the meanings attributed to them, and the meanings of the shapes and symbols engraved on them. For example, it emphasizes that Akbar Shah may have tried to show himself as an Avatar and Messiah with the symbols on his shield. The period's historical and religious developments are emphasized to reinforce these explanations and make the context easy to understand. Therefore, the study also examines the historical contexts

and meanings of the titles on the weapons. It utilizes primary sources and research works on Mughal history and also uses books on art history, jewelry, goldsmithing, and precious stones. It concludes that the weapons in question were used for social and ceremonial purposes to display wealth and magnificence rather than fighting in a war.

The study also includes some discussions about Akbar Shah's weapons. The first discussion is whether the only existing plate of the ruler's vest armor was the breastplate or backplate. Due to its inscriptions and highly decorative nature, this piece was considered the breastplate by the museum where it was exhibited and by some researchers. The photographs of the armor in the same model presented in the study revealed that this piece is, in fact, the backplate.

The second debate is why the inscriptions on the armor were written in reverse. Akbar may not have bothered about this issue because he was illiterate, but of course, the artists who wrote the inscription were literate. Our first explanation is that writing in reverse may have been attributed to magical meanings. Our more plausible explanation is that the artists tried to use the relevant surface in a way that would make the inscription most comfortable and look the best. The armor was no exception, and the inscription on the sultan's geometrically patterned shamshir sword was also written in reverse. In the final analysis, the fact that the inscriptions on the sultan's other weapons are standard suggests that this situation was the artists' choice.

The third debate is whether the cuirass was made by the Portuguese. The Portuguese may have made by the shield; however, it is clear that the decorations and ornaments belong entirely to the Mughal palace workshop. The exceptionally fine-crafted and intricate calligraphy that is difficult for non-experts to read and the highly complex plant, flower, and Rumi motif-based ornaments reflecting the artistic taste of the Mughal dynasty are in a position to prove this claim.

The fourth debate is whether the shield in question belongs to Akbar Shah. The fact that the human figures drawn to symbolize the zodiac signs Gemini, Virgo, and Aquarius on the shield have European costumes has led scientists to attribute a later date to this shield. However, since many European artists working in Akbar Shah's palace made mutual influence possible, this claim cannot be reached with a definitive conclusion. Indeed, many elements (such as humans, angels, etc.) in

Mughal wall paintings and miniatures had been copied or adapted from European paintings and engravings. Moreover, Akbar Shah's religious beliefs, interest in astrology, and interest in the sun are seen in the zodiac symbols depicted on the shield, the Sun figure, the Shatkona star (Hindu star), and its positioning against the Pisces constellation. More importantly, the highly artistic workmanship of the shield, which shows that it came from a Mughal palace workshop, provides strong evidence that the shield belongs to Akbar Shah. The decoration of the shield reflects the Mughal dynasty's love of nature and flowers and bears the characteristic features of Mughal art.

The jade-hilted dagger and two jade thumb rings belonging to Akbar Shah indicate that the dynasty inherited the love of jade from the Timurid dynasty, from which it took its roots. The great value given to this stone in Turkish and Chinese cultures and the mutual influences between the two cultures must have been influential in the love of jade.

The Turkish and Muslim heritage is not considered favorably in today's India. Therefore, not many studies have been conducted on the weapons of the Mughal Dynasty in India. This study is expected to fill this gap in the field to some extent and boost interest in the subject. Focusing on Mughal weapons and weapons technology will be a helpful step toward shedding light on Turkish military history.